

Міністерство освіти та науки України

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Кафедра дошкільної освіти

01 освіта

012 дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

**«Розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку в
конструктивній діяльності»**

студентки Шкіри Анастасії Михайлівни

Науковий керівник:

докт. псих., н., проф. Кононко О. Л.

Ніжин 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНСТРУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1 Аналіз креативності як наукової проблеми.....	8
1.2 Динаміка розвитку креативності на етапі дошкільного дитинства.....	18
1.3 Конструктивна діяльність як чинник розвитку креативності.....	22
1.4 Обґрунтування педагогічних умов розвитку креативності у ЗДО.....	31
Висновки до розділу I.....	40
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНСТРУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
2.1 Програма та методика дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку.....	41
2.2 Характеристика рівнів сформованості креативності досліджуваних 5-7 років засобами конструктивної діяльності.....	48
2.3 Методичні рекомендації педагогам з розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку.....	53
Висновки до розділу II.....	59
Висновки.....	61
Список використаних джерел.....	64
Додатки.....	70

ВСТУП

Актуальність. Базовий компонент дошкільної освіти України як нормативний документ передбачає перехід дошкільної освіти до креативних технологій виховання та навчання, модернізацію змісту дошкільної освіти шляхом забезпечення різнобічного розвитку дітей дошкільного віку відповідно до їх задатків та вікових особливостей. Освітні програми націлюють на створення умов для розвитку творчої індивідуальності, на своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини. [3]

Соціально затребуваною проблемою сучасної педагогіки є розвиток дитячої творчості, яка має на меті виховання в дошкільників творчого підходу до перетворення оточуючого світу, прояву суб'єктної активності, самостійності мислення й поведінки, що сприятиме досягненню позитивних змін у системі дошкільної освіти. Розвиток творчості дитини набуває в наш час особливого значення.

Дошкільний вік –початковий етап становлення особистості. У цей період закладається розвиток здібностей до конструювання, який активізує розумові процеси дитини, народжується розвивальний інтерес до творчого вирішення завдань, винахідливості і самостійності, ініціативності, самостійності, креативності.

Для успішного вирішення цієї проблеми велике значення має розвиток творчих здібностей, дитячої креативності та самостійності як базових якостей особистості. Сьогодення вносить свої корективи у розвиток творчих здібностей дошкільників. Сучасні діти очікують від педагога урізноманітнення методів і прийомів організації освітнього процесу зокрема, життєдіяльності дітей дошкільного віку взагалі.

Дослідження багатьох вчених дозволяють визначити необхідність і можливість розвитку творчих здібностей у дітей вже з дошкільного віку. Теорія розвитку творчих здібностей представлена в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів: С.Гончаренка, І.Іващенко, О.Кононко, В.Моляко,

Г.Костюка, В.Рибалки, К.Роджерса, С.Торренса. Вказані автори визначають творчі здібності як психічні властивості індивіда, що регулюють його досягнення і слугують умовою життєдіяльності; як властивості функціональних систем, що реалізують окремі психічні функції та мають індивідуальну міру прояву і виявляються в успішності та якісній своєрідності засвоєння і реалізації діяльності.

Конструктивна діяльність займає вагоме місце в дошкільному вихованні і є складним пізнавальним процесом, в результаті якого відбувається інтелектуальний розвиток дітей: дитина опановує практичними знаннями, вчиться виділяти істотні ознаки, встановлювати відносини і зв'язки між деталями і предметами. Вплив конструктивної діяльності на розумовий розвиток дітей вивчав В. Моляко ним був зроблений висновок про те, «що вправи в конструюванні мають істотний вплив на розвиток дитини, радикально змінюючи характер пізнавальної діяльності»[19].

Водночас слід визнати, що феномен креативності та особливості його становлення і розвитку в ранньому онтогенезі недостатньо вивчений. Брак досліджень означеного напрямку вітчизняними психологами та педагогами, висока затребуваність педагогічною практикою методичного забезпечення процесу виховання креативності дітей старшого дошкільного віку обумовили вибір нами теми кваліфікаційної роботи *«Розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку у конструктивній діяльності»*

Мета дослідження – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку у конструктивній діяльності та умови оптимізації даного процесу.

Досягнення мети дослідження передбачало розв'язання таких основних завдань дослідження:

1. Проаналізувати стан розробки проблеми креативності, розкрити зміст та структуру понять «креативність» та «творчість»

2. Розробити критерії, показники та компоненти оцінки міри розвитку креативності дошкільників 5-7 років.

3. Теоретично обґрунтувати умови оптимізації процесу розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку у конструктивній діяльності

4. Розробити діагностичну методикау та схарактеризувати рівні розвитку креативності досліджуваних старшого дошкільного віку.

5. Розробити методичне забезпечення процесу розвитку креативності дітей 5-7 років засобами конструктивної діяльності.

Об'єкт дослідження – процес розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – особливості розвитку креативності дітей 5-7 років у конструктивній діяльності та методичне забезпечення даного процесу у ЗДО.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступають: положення філософії та психології про системність як оптимальну форму функціонування особистості (Лобода О. В., Максименко С. Д., Моляко В. О., Олексюк М. В.); вчення про детермінацію і закономірності розвитку особистості у дошкільному дитинстві (О.Кононко, Г.Костюк, В.Котирло); психолого-педагогічні засади становлення і розвитку у дошкільному віці пізнавальної активності (С.Ладивір, О.Проскура, Л.Шелестова).

З метою розв'язання означених вище завдань дослідження нами використано **методи**:

теоретичні: вивчення психолого-педагогічних джерел з метою уточнення змісту провідних понять, розробки критеріїв, показників та компонентів креативності дошкільників; аналіз, порівняння та узагальнення емпіричних даних з метою діагностики особливостей розвитку креативності як базової якості особистості дітей старшого дошкільного віку та технології оптимізації даного процесу;

емпіричні: діагностичні (спостереження, індивідуальні бесіди з дошкільниками, моделювання експериментальних ситуацій); педагогічний експеримент;

статистичні: методи кількісного аналізу з метою узагальнення емпіричних даних та визначення особливостей розвитку креативності досліджуваних 5-7 років

Теоретичне значення дослідження полягає у: розробці концептуальних засад вивчення особливостей організації процесу креативного розвитку дітей 5-7 років; визначення змісту та структури ключових понять дослідження; виявленні й описі рівнів розвитку креативності дошкільників; розробці технології оптимізації освітнього процесу у ЗДО з метою ефективного розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку .

Практичне значення дослідження полягає у розробці діагностичного інструментарію для вивчення особливостей креативного розвитку старших дошкільників; виробленні положень, висновків та визначенні педагогічних умов і технології істотного підвищення ефективності процесу розвитку креативності дітей 5-7 років. Результати і рекомендації дослідження можуть бути використані у процесі підготовки студентської молоді до роботи з оптимізації процесу розвитку креативності дітей у ЗДО.

Впровадження результатів проведеного дослідження здійснювалося через:

участь у: науково-практичних конференціях «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (19 жовтня 2022), «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки» (20 червня 2023), «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (18 жовтня 2023).

друк статей: «Креативність як наукова проблема та феномен дошкільного дитинства», «Виховання креативності старших дошкільників у конструктивній діяльності»

Структура та обсяг магістерської роботи: магістерська робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Текст містить 5 таблиць, список джерел нараховує 50 позицій. Загальний обсяг роботи 75 сторінки, з них основного тексту 60 сторінок.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНСТРУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Аналіз креативності як наукової проблеми

Наукові, технічні, екологічні та духовні проблеми сучасної цивілізації такі, що вирішення їх неможливе без використання творчих можливостей людей. Цей факт навів багатьох сучасних філософів, культурологів, психологів та педагогів до висновку про те, що в даний час варто приділяти велику увагу розвитку креативності підростаючого покоління.

Вперше поняття «креативність» було використано Д. Сімпсоном в 1922 році для визначення здатності людини відмовлятися від шаблонних способів мислення. Але активно креативність вивчається психологами, починаючи з другої половини ХХ ст. Нині існує безліч різних точок зору на поняття «креативність» і, у зв'язку з цим, безліч його визначень.

У зарубіжній психології із терміном «креативність» пов'язують творче мислення. У 60-х роках ХХ ст. поштовхом до виділення цього типу мислення послужили відомості про відсутність зв'язку між інтелектом та успішністю вирішення проблемних ситуацій. Було встановлено, що остання залежить від здатності по-різному використовувати ці завдання у швидкому темпі. Такий тип мислення (Дж. Гілфорд, Н. Марш, Ф. Хеддон, Л. Кронбах, Е. П. Торренс) назвали креативністю і почали вивчати її незалежно від інтелекту - як мислення, пов'язане зі створенням чи відкриттям чогось нового.

У вивченні концепції «креативності», іноземні вчені прийшли до висновку, що це склад компонентів ментальної природи, які забезпечують результативні перетворення в діяльності особистості (Д. Гілфорд, Е. Еріксон, К. Роджерс, Е. Торренс, Д. Трефінгер, Е. Фромм тощо). Як погляд на творчість з суб'єктивної сторони, вона реалізується через акт творення, а як об'єктивний аспект - вона формується відповідно до умов, що оточують цей процес.

Філософський енциклопедичний словник дає наступне визначення: «Творчість – продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли

зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності взагалі, але як окремий різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових результатів» [45].

У цілому креативне (творче) мислення характеризується пластичністю, рухливістю, оригінальністю [1].

Спираючись на М. Сторфера та Е. Торренса виокремлюють два типи креативного мислення. Перший – янусіанські розумові процеси, другий – здатність генерувати вид «одночасного бачення», необхідного для розв'язання складних причинно-наслідкових проблем.

М. Мамфорд дійшов висновку, що упродовж останнього десятиліття досягнуто загальної згоди в тому, що креативність обумовлює створення як духовного, так і корисного (матеріального) продукту.

Оригінальний погляд на сутність креативності висловив Хамід Раджей Різі. Він сформулював визначення креативності як розумової здібності продукувати нову ідею в будь-якій сфері. Тоді креативність – це, по суті, не отримані знання чи наукова діяльність, а навичка, що може бути покращеною за допомогою різних методів. Отже, креативність – це майже те ж, що стійка здатність до продукування новації безвідносно до часу, віку, способу, манери, шляху, технологій, переваг, обставин і обмежень.

Дослідники І. Какко та С. Інкінен поставили питання про те, що має бути наступним у ланцюгу «креативність – креативна особистість – креативний бізнес – креативний процес – креативна індустрія – креативна економіка», і відповіли наступним чином: це має бути креативний та інтуїтивний (serendipity) менеджмент. Йдеться про створення творчих груп та управління групами, в яких організовується динамічна співпраця креативних особистостей.

Творчість як культурно-історичне явище має психологічний аспект: особистісний і процесуальний [2].

На думку В. Роменця, саме через творчість простежуються можливі вияви індивідуальності людини. «Творчість – це боротьба з усім хворобливим, творчість – це прояснення і душевне очищення, катарсис» [38].

У найпростішому варіанті слід говорити про творчий потенціал як про ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності в цілому [22]. Авторка наголошує, що творчий потенціал виконує інтегруючу функцію в структурі якісних характеристик системи психологічного здоров'я, розвитку та становлення особистості.

Дж. Гілфорд, розробляючи свою теорію про креативність як творчу здатність, виділив два типи мислення: конвергентне та дивергентне. Мислення першого типу він назвав «інтелектуальним», і пов'язав його з розв'язанням задач, що мають єдину правильну відповідь. Мислення другого типу автор кваліфікував як дивергентне, назвав «креативним». Згідно підходу вказаного фахівця, воно служить засобом породження оригінальних творчих ідей і допускає існування кількох правильних відповідей на одне й те питання.

Часто креативність асоціюють з поняттям «дивергентного мислення», запропонованого Дж. Гілфордом. Він визначив дивергентне мислення як здатність генерувати різноманітні ідеї в різних напрямках і надавати безліч рішень для однієї проблеми. Гілфорд визначив параметри дивергентного мислення, такі як швидкість, оригінальність і гнучкість. Проте він підкреслив розрив між дивергентним і креативним мисленням. Останнє, за його думкою, передбачає здатність впізнавати проблему, переосмислювати її, виходити за звичайні межі рішення та пропонувати оригінальне вирішення. Тому вчений говорив не лише про відповідність творчого мислення певним критеріям як пізнавального процесу, але й про можливість використання його для конкретних завдань.

Дж. Гілфорд виділив 4 основні якості, властиві креативної особистості:

- Оригінальність, нетривіальність, незвичайність висловлюваних ідей, яскраво виражене прагнення інтелектуальної новизни. Творча людина майже завжди і скрізь прагне знайти своє власне, відмінне від інших рішення.

- Семантична гнучкість, тобто здатність бачити об'єкт під новим кутом зору, виявляти його нове використання, розширювати функціональне застосування практично.

- Образна адаптивна гнучкість, тобто здатність змінити сприйняття об'єкта в такий спосіб, щоб бачити його нові, приховані від спостереження сторони.

- Семантична спонтанна гнучкість, тобто здатність продукувати різноманітні ідеї у невизначеній ситуації, зокрема у такій, що не містить орієнтирів для цих ідей.

Пізніше Дж.Гілфорд виділяє шість параметрів креативності:

- здатність до виявлення та постановки проблем;
- здатність до генерування великої кількості ідей;
- гнучкість - здатність продукувати різноманітні ідеї;
- оригінальність – здатність відповідати подразники нестандартно;
- здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- здатність вирішувати проблеми, тобто. здатності до синтезу та аналізу [24].

За Стернбергом, творча особистість повинна мати наступні індивідуальні риси:

- здатність йти на розумний ризик;
- готовність долати перешкоди;

- толерантність до невизначеності;
- готовність протистояти думці оточуючих.

Є.П. Торренс виділяє чотири параметри, що характеризують креативність:

- Легкість - швидкість виконання текстових завдань;
- Гнучкість – число перемикань із одного класу об'єктів в інший під час відповідей;
- Оригінальність – мінімальна частота цієї відповіді до однорідної групи;
- Точність виконання завдань.

У вітчизняній психології та педагогіці також широко розробляється проблема творчого мислення людини. Вона характеризується як проблема продуктивного мислення на відміну репродуктивного. Психологи і педагоги однакостайні у визнанні того, що у будь-якому розумовому процесі сплетені продуктивні і репродуктивні компоненти. Велика увага приділяється розкриттю сутності творчого мислення, виявленню механізмів творчої діяльності та природи творчого мислення.

Креативність, як феномен, входить у сферу людської творчості. З одного ракурсу, ця характеристика розглядається як єдина основа (майстерність), з іншого - вказує на рівень вияву цієї характеристики. Таким чином, цю властивість часто асоціюють з обдарованістю. Обдарованість може розглядатись різними способами, в залежності від трактування її суті. Особливо популярний підхід полягає в визначенні її як специфічного комплексу здібностей окремої особи. З іншого погляду, це поняття охоплює весь спектр загальних творчих здібностей особистості. Також цікавим є вивчення когнітивного потенціалу особистості. Крім того, обдарованість неодноразово розглядалась як специфічний набір природжених атрибутів, що мають основу в

нервовій системі і спадковості. За цією спрямованістю визначається рівень обдарованості конкретної особи.

Т.Титаренко також аналізує творчість через призму талантів. Вона наголошує на їхньому взаємозв'язку з усіма складовими особистості, оскільки це виключно тоді, коли вони злиті в єдину сукупність творчих рис людини. Ця концепція охоплює незалежність поглядів, здатність до автономного дослідження, внутрішній потенціал, талант, працездатність і активне ставлення до світу.

В. Маршицька також рекомендує досліджувати творчість в контексті конкретних завдань. Він виділяє особливий варіант - творчу творчість. За його поглядом, цей аспект включає: мотивацію для пошуків; активність, спрямовану на експериментування (відкриття нового і незвичайного), демонстрацію новаторських рішень; планування та прогнозування; здатність створювати високоякісні продукти, які можуть служити орієнтирами для різних форм свідомості.

Інші психологи (зокрема Г. Айзенк) вважають, що високий рівень розвитку інтелекту припускає високий рівень творчих здібностей, і навпаки. Позиція Дж. Гілфорда і Е.П. Торранса полягає в твердженні, що творча здібність (креативність) є самостійною здібністю, незалежною від інтелекту, хоча між рівнем інтелекту і рівнем креативності наявна незначна кореляція [26].

Дослідники проблеми креативності зазначають, що поняття творчої особистості можна трактувати двома шляхами. Відповідно до першого, креативність певною мірою властива кожній людині. Вона так само невід'ємна від людини як здатність мислити, розмовляти, відчувати. Більше того, реалізація творчого потенціалу, незалежно від його масштабів, робить людину психічно повноцінною. Позбавити людину такої можливості – означає викликати в неї невротичний стан [30].

Деякі вчені акцентують увагу на високому значенні суб'єктивних ознак, а саме таланту та геніальності. Вона розглядає ці характеристики як властивості особистості, що формуються протягом життя і не обмежені жорстким списком.

Серед них можна виділити наполегливість, зусилля волі, багатомовність, захоплення читанням, бажання досягти свободи, негативну реакцію на обмеження доступу до інформації, повагу до дітей та їхню самостійність.

Серед особистісних якостей креативних людей, описаних, наприклад, Е.П. Торрансом (84 якості), зустрічаються й протилежні. З одного боку, це прагнення до домінування, сміливість у захисті своїх ідей, потреба в соціальних контактах і соціальній активності, товариськість і популярність і т. ін. З іншого боку, боязливість, сором'язливість, любов до самотності, непопулярність і відчуженість. Проаналізувавши різні підходи, Е.П. Торранс вказав на загальну соціально-психологічну рису креативів – відсутність конформності, яка виражається в самостійності групи [43].

Для Е.П. Торранса креативність – це здібність до загостреного сприйняття недоліків у знаннях, елементів, яких бракує, дисгармонії. Він запропонував модель креативності, яка містить у собі три чинники: швидкість (продуктивність), гнучкість, оригінальність.

Дж. Рензуллі розглядає креативність як особливості поведінки особи, які виражені в оригінальних засобах виробництва продукту, досягненнях вирішення проблеми, в нових підходах до проблеми з різних точок зору. С. Медник визначає креативність як процес переконструювання елементів у нових комбінаціях, які відповідають вимогам корисності і деяким спеціальним вимогам. Ф. Баррон розглядає креативність як здатність привносити щось нове в досвід; М. Воллах – здатність породжувати оригінальні ідеї в умовах рішення або постановки нових проблем, С. Тейлор – сукупність різних здібностей, кожна з яких може бути представлена певною мірою, виділивши при цьому 52 критерії обдарованості.

За твердженням О. Дунаєвої, «креативність» визначаються як здатність особистості сприйняти проблему та, використовуючи найоптимальніші для цього можливості, створити новий, оригінальний продукт соціальної важливості [14, с. 6].

А. Сологуб визначаю, що креативна особистість – це особистість, що виявляє чуттєвість до проблеми (зіркість пошуку проблеми), оригінальність, гнучкість, швидкість, асоціативність, критичність мислення, ретельність у розробці ідей та чіткість у їх практичному впровадженні є креативною. У своя чергу, креативна освіта – це навчально-виховний процес, у якій дослідництво (творчість) учня-дослідника й головної дійової особи є визначальною, що забезпечую їх включення в самотворення креативної особистості [41, с. 115–116].

Як стверджую М. Олексюк, креативність як структура особистості, що динамічно розвиваються, характеризуються самотутністю та цілісною сукупністю таких рис особистості, як-от: творчим потенціалом, творчою активністю, творчою спрямованістю, творчою індивідуальністю, ініціативністю, імпровізаційністю, що значно впливаю на формування творчої зрілості [28, с. 78].

Крім того, у сучасній психологічній науці проведено важливі дослідження щодо механізмів розвитку креативності у дітей різних вікових груп. Щодо цілісного підходу до розвитку творчо обдарованих особистостей у різних сферах діяльності дітей, цей аспект висвітлено в наукових дослідженнях В.О. Моляко [27].

У дітей старшого дошкільного віку розвиток творчих здібностей відбувається поетапно, з проходженням кількох фаз. Зокрема, уява грає ключову роль у розкритті творчих здібностей у цій віковій групі, як підкреслюють дослідники Т.М. Титаренко, О.Н. Цибуля та інші. Ці здібності проявляються, коли дитина виходить за рамки стандартних схем, пропонує та реалізовує оригінальні методи вирішення практичних та розважальних завдань, проявляє творчу активність та створює продукти, такі як малюнок, казка, розповідь або конструкція.

Згідно з думкою Т.В. Яценка дошкільника вирізняє здатність управляти своїми думками, спрямовувати їх у відповідному напрямку та підпорядковувати їх певній меті. Для старшого дошкільника є критично

важливим розвивати навичку внутрішнього керівництва своєю уявою, вміти підпорядковувати її конкретній ідеї та дотримуватися плану. Недолік такого управління своїми думками може призвести до того, що найцінніші ідеї та наміри залишаються нереалізованими. Таким чином, розвиток орієнтації стає ключовим аспектом у розвитку уяви у дитини.

Науковці відзначають, що головною ознакою творчо розвиненої дитини є сильна уява. Творчість проявляється у незвичайному підході до завдань, оригінальних асоціаціях та незвичайних ракурсах у розв'язанні проблем. Все це відзначає творчо розвинену дитину і є результатом розвинутої уяви. Тому саме творча уява є ключовим критерієм розвитку творчих здібностей.

У дошкільного віку творчість є однією з основних рис дитини. Це виявляється в активності особистості, готовності до прийняття швидких рішень, прагненні досліджувати, здатності аналізувати дії та їх результати, постійній мотивації до досягнень і розвиненій уяві. Також важливим є вміння створювати творчі образи, які характеризуються оригінальністю, гнучкістю та змінюваністю, що підкреслюють такі дослідники, як Г. Айзенк, Г. Альтшуллер, О. Л. Кононко, А. Маслоу.

Українські вчені О.І. Кульчицька, В.У. Кузьменко, О.Л. Музика, В.В. Рибалко та інші дослідники провели дослідження, яке підкреслює особливу природу процесу розвитку творчих здібностей у дітей цього віку. Вони виявили, що цей процес відбувається високоінтенсивно, набуває поштовху внутрішніми мотиваційними чинниками, зокрема, потребою дитини у пізнанні, відкриттях, творчості та активних діях. Крім того, він також підданий впливу соціального оточення.

Дослідники В.О. Моляко та О.Л. Музика наголошують, що розвиток креативності та творчих здібностей дошкільників здійснюється, головним чином, через процес наслідування, спираючись на діяльність та соціально-психологічні механізми.

На підставі теоретичних та емпіричних досліджень були встановлені критерії, що визначають творчі здібності. Серед них - творча легкість, творча оригінальність, творча гнучкість, творча продуктивність та творча уява.

У рамках основної програми «Я у Світі» важливі етапи творчого процесу дошкільників включають: виникнення почуття невизначеності у певній справі (формулювання проблеми); поява запитань до дорослих, ровесників та самого себе; виокремлення ключових елементів, необхідних для вирішення проблеми; розрізнення головного від другорядного; усвідомлення проблеми; формулювання гіпотези; пошук та знаходження рішення.

Творчі здібності дітей дошкільного віку також розвиваються через конкретні методи. Розвиток креативності в цьому віці часто пов'язаний з різними видами ігор. Діти в цьому віці малюють, грають, танцюють, конструюють, придумують назви, творять казки - і все це з великою увагою приділяється грі. Вони навіть грають, займаючись серйозною діяльністю, наприклад, вивчаючи науку. Гра, експерименти та творчість важливі для того, щоб дитина осмислювала світ навколо себе. Гра допомагає дитині знайти своє місце в житті, готує її до школи і стає неодмінною частиною її рутини.

Дослідники вказують на необхідність розвитку творчого мислення в різних сферах діяльності дітей дошкільного віку, щоб забезпечити їх творчий розвиток. Ось чому формування вмінь розв'язувати творчі завдання має велике значення. Такий розвиток відбувається в процесі творчої діяльності, яку підкреслюють фахівці, такі як В.О. Моляко, М.М. Поташник та інші. Вони наголошують на тому, що дитина розвиває свої творчі здібності через спостереження та маніпулювання предметами. У старших дошкільників цей процес включає спроби виражати свої почуття доступними для них засобами. Таким чином, спостереження з часом перетворюється на активну діяльність, і методи розвитку творчості полягають у підтримці дитини для вчинення дій. Важливою складовою розвитку творчих здібностей є також участь батьків, особливо на цьому етапі. Вони мають виявляти інтерес до занять дитини, організувати розвиваючі ігри вдома.

Крім того, наукові дослідники в Україні, такі як В.І. Барко, В.Н. Дружинін, А.М. Тютюников та Т.Ш. Червонна, дійшли висновку, що креативність є важливою характеристикою особистості, яка базується на розвитку вищих психічних функцій. Зокрема, загальна креативність, або загальна здатність до творчості, розпочинає свій розвиток вже у віці 6-7 років, під впливом сприятливих факторів навколишнього середовища.

Українські науковці, які займаються дослідженням дошкільного виховання під керівництвом Н.В. Гавриш вважають, що креативність є однією з основних особистісних рис дошкільників. Вони описують її як «інтелектуальну властивість особистості, що проявляється у схильності до творчості, прагненні виходити за межі встановлених шаблонів та зразків, здатності до знаходження оригінальних рішень та отримання задоволення від створеного».

Отже, проаналізувавши креативність як наукову проблему, можемо відзначити значний рівень наукового дослідження питань, пов'язаних з об'єктом дослідження.

1.2 Динаміка розвитку креативності на етапі дошкільного дитинства

Питання розвитку творчої особистості викликає значний інтерес у всьому світі. Вирішення цього питання має вагому вагомість, оскільки ключовою передумовою для послідовного розвитку суспільства є наявність особистості, здатної до творчості. Сучасний світ вимагає, щоб з самого початку, з перших років життя людини, були закладені основи для розуміння світу як постійно змінного, де індивід постійно творить не лише цей світ, а й самого себе.

Процес формування творчої особистості починається з раннього дитинства. Суть цього завдання, яке стало провідним, полягає в тому, щоб враховувати індивідуальний, особистісний підхід до кожної дитини, сприяючи високому рівню розвитку її творчого потенціалу. Оскільки кожна дитина є унікальною, вона має свої природні здібності та інтереси, і тому підхід до неї повинен бути індивідуалізованим.

Вивчення великої кількості наукових праць, що присвячені проблемі креативності, свідчить, що кожен дослідник інтерпретує поняття креативності по-своєму. Це пояснюється тим, що до середини 20-го століття психологія творчості не отримувала великої уваги, оскільки суспільство не відчувало великої потреби в таких дослідженнях.

Ситуація кардинально змінилася на зламі XX-XXI століть, коли з'явилася велика кількість наукових досліджень, присвячених цій проблемі. Ці дослідження свідчать не лише про її актуальність, але й про різноманітність підходів до визначення поняття креативності.

Уже з самого дитинства виявляються прояви творчих процесів, які набувають особливої яскравості. Однією з ключових тем, що привертає увагу психології та педагогіки, є розвиток творчості в дітей та її значення для загального зростання та дорослішання. Вже на ранніх етапах дитинства можна помітити творчі процеси, які найбільш чітко виявляються під час дитячих ігор, що є провідною діяльністю в цьому віці. Таким чином, через гру найбільше проявляється творчий потенціал.

Одним з найбільш чутливих періодів для розвитку творчих здібностей є віковий діапазон 3-5 років. В цей час особливо очевидно розкривається літературно-художня творчість дітей, але вже у 6 років цей прояв зменшується. Падіння творчого інтересу до 6 років (паралельно з посиленням інтелектуальної активності) може бути пов'язане зі зміною в ролі підсвідомого в регулюванні поведінки та зростанням критичності та обачності в усвідомленні. Є припущення, що дитина не лише самокритично ставиться до себе через відхилення від норми, а й втрачає здатність бачити можливість відхилення від усталених стереотипів, накладених соціальним оточенням.

Вік 3-5 років, згідно досліджень науковців, показує, що це сприяє розвитку креативності завдяки особливостям цього періоду. З одного боку, дитина готова до соціалізації (наприклад, формування мови), з іншого – ще не повністю підпорядкована соціальним вимогам. Дитина легко використовує різні предмети – від ложки до музичних інструментів – як неординарні

знаряддя. Адже традиційне використання таких предметів потребує певного рівня соціалізації та формування стандартних навичок, а також розвитку довільної уваги, яка до 3-4 років ще не повністю сформована. Для дитини світ залишається незвіданим і викликає багато питань.

Тільки з плином часу творці осмислюють проблематичні аспекти світу. Для розвитку креативності потрібен певний оптимальний рівень соціалізації. Цей рівень передбачає освоєння базових комунікативних навичок, при цьому зменшуючи вплив стереотипів поведінки.

Прояв креативних здібностей, як правило, відбувається вже у віці 5 років. Зазвичай діти раптово для себе та для оточуючих починають творити казки та вірші. Перехід від наївної до більш «дорослої» творчості зазвичай відбувається між 8 та 15 роками, в цей період наслідування творчих зразків відіграє важливу роль, але елементи новизни та оригінальності часто втрачаються.

Розвиток креативності може відбуватися через загальні задатки, вплив мікросередовища та наслідування, що сприяють формуванню системи мотивів і особистісних рис, таких як неконформність, самостійність та мотивація до самореалізації. Це перетворює загальні таланти в справжню творчість шляхом синтезу талентів та особистісних рис.

У перехідному віці загалом присутні характерні для нього відносини, протиріччя і полярні моменти. Цей період характеризується пошуком нового балансу через надлом у сфері уяви та руйнування. Образна діяльність, що почалася в дитинстві, часто стає менш інтенсивною у підлітковому віці, і тільки деякі обирають продовжувати її, зазвичай це ті, хто виявив особливий талант або отримує підтримку зовнішніх факторів, наприклад, спеціальних занять.

Двозначність нової форми уяви, що виникла тоді, добре виразна в тому, що найпоширенішою та масовою формою образної діяльності в цьому періоді стала літературна творчість. Це стало можливим завдяки інтенсивному зростанню суб'єктивних переживань, розвитку та заглибленню особистого життя підлітка, що сприяло створенню неповторного, внутрішнього світу. Це з одного боку. З іншого боку, масовий підліток, як правило, втрачає інтерес до

своєї літературної творчості, і починає він критично ставитися до неї, схоже на те, як колись критично ставився до свого малювання.

Перед введенням нової програми «Я у Світі» більшість педагогів не розрізняла поняття «творчість» і «креативність», але це уявлення є невірним. Творчість - це активність особистості, під час якої вона, задовольняючи свої потреби в реалізації власних здібностей, створює нові знання, предмети, моделі поведінки, здійснює власні «відкриття». Слід відзначити, що «нове» має відносний характер лише для конкретної особистості, яка захоплена творчим процесом, оскільки не все, що є новим для окремої людини, є таким самим для загальної людської культури, що накопичилася внаслідок суспільно-історичного розвитку людства. Тому новизна має в собі елементи вже відомого, але в неординарному поєднанні або спробі застосування.

Поряд із терміном «креативність», також використовується поняття «креативність». Вчені розглядають креативність як особливість творчого потенціалу особистості.

Згідно з визначенням з «Дошкільного виховання», «креативність» означає рівень творчої обдарованості та здатність до постійної творчості у людини. У дошкільників креативність виявляється через готовність до неочікуваних рішень, питливість, здатність аналізувати процес та результати своїх дій, мотивацію до досягнень, розвинену уяву та здатність створювати оригінальні, змінювані, гнучкі та мобільні творчі образи.

Таким чином, творча діяльність дошкільників може бути розділена на чотири етапи:

На першому етапі, який є етапом наслідування, діти повторюють дорослі дії, щоб досягти бажаного результату.

На другому етапі, або етапі творчого наслідування, діти також копіюють дорослих, але вносять незначні зміни, виявляючи власну експресію та сильні сторони своєї творчості.

Третій етап - репродуктивна творчість, передбачає використання базової схеми дорослих, але зі значними змінами, які враховують конкретні умови та ситуації. Цей етап відзначається творчістю, яка вже характерна для дошкільників.

Нарешті, на четвертому етапі, що є справжньою творчістю, дорослі створюють щось абсолютно нове, використовуючи свої власні здібності та нахили. Цей етап доступний лише тим, хто перебуває на піку свого творчого розвитку, має відповідний досвід, уміння та знання.

1.3 Конструктивна діяльність як чинник розвитку креативності

Розвиток творчих здібностей учнів відбувається на всіх етапах шкільного та дошкільного навчання, і в той же час найбільш доцільно вчити учнів творити з раннього віку, починаючи ще з дошкільного віку. Діти освоюють методи навчальної діяльності, способи вирішення навчальних завдань і використання їх в подальшому. Розвиток особистісної творчості в процесі навчання сприяють притаманні дошкільнятам відкритість до всього нового, допитливість, емоційність, повнота сприйняття, жива уява, образне мислення, позитивний настрій до реальності, яка їх оточує.

Конструктивна діяльність є важливим чинником розвитку креативності, оскільки сприяє розвитку основних креативних навичок і вмінь. Вона передбачає створення, збирання або будівництво різних об'єктів за допомогою різних матеріалів і інструментів. Це може бути будівництво з легких конструкторів, монтаж різних моделей, малювання, робота з пазлами або головоломками.

На розвиток компетентності значною мірою впливає використання наборів для творчості, які створюють сприятливий ґрунт для гри, навчання, творчості та уяви. Розвиток творчого мислення є важливим для дітей. Адже чим більше вони творять, конструюють і вигадують нових ідей, тим краще

пристосовані до життя і тим більше вміють знаходити виходи з нестандартних ситуацій[3].

Художньо-конструктивна діяльність охоплює окремі та взаємопов'язані аспекти художньо-творчої ефективності, які спрямовані на усвідомлення дітьми мети досягнення відповідних творчих результатів. Ці види діяльності характеризуються активним, емоційним і часто непередбачуваним змістом. Тому педагогам необхідно застосовувати особистісно-діяльнісний підхід для налагодження взаємодії з дошкільниками в цьому аспекті.

Необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей, щоб правильно керувати цим видом дитячої діяльності. Особистість педагога має важливе значення для організації художньо-конструктивної діяльності дітей, і педагог повинен бути до цього належним чином підготовлений. Цей план повинен включати кілька занять (з різними матеріалами і з використанням різних технік), присвячених одній і тій же темі. План повинен включати бесіди, розповіді, досліді, матеріали, перелік основних практичних вправ, екскурсій, виставок, виставок-експозицій до кожного уроку.

Плануючи художньо-конструктивну діяльність дітей, необхідно виконувати такі дії: здійснювати керівництво художньо-конструктивною діяльністю дітей на основі особистісно-діялісного підходу, враховуючи психологічні, фізіологічні та соціально-економічні аспекти діяльності; сприяти формуванню художньо-естетичних інтересів у дітей дошкільного віку, забезпечувати належні умови для повноцінного розвитку їхньої майбутньої творчої особистості та брати участь у розробці та реалізації освітньої програми; впроваджувати сучасні технології виховання та розвитку дітей у художньо-естетичному напрямку, активно співпрацювати з батьками дітей та забезпечувати проведення занять відповідно до правил організації освітньої та творчої діяльності; використовувати у своїй діяльності різноманітне обладнання та інструменти.

Значний вплив на розвиток дитини надає конструктивна діяльність. Конструювання – практична діяльність дітей, змістом якої є складання різних об'єктів з ігрових будівельних матеріалів за допомогою конструктора [8 с. 170].

Навчаючи дітей будувати LEGO, пріоритет спочатку віддається вчителям або старшим дітям, які краще вміють будувати. З набуттям дітьми досвіду роль дорослих зменшується, і поступово діти вчаться аналізувати моделі та підбирати відповідні деталі. В результаті потреба в моделях зникає, і діти дошкільного віку надають перевагу складанню за малюнками та схемами [4 с. 15].

Діти, які люблять збирати LEGO, характеризуються багатою уявою, винахідливістю, кмітливістю, активізацією процесу мислення, активним прагненням до творчої діяльності, бажанням вигадувати та експериментувати. У них розвивається просторове та асоціативне мислення, що є основою інтелектуального розвитку [29 с. 5].

Діти дошкільного віку особливо люблять конструктори LEGO. Конструктор LEGO має безсумнівні переваги яскравості, барвистості та багатофункціональності порівняно з іншими будівельними матеріалами, що використовуються для конструювання в дошкільних навчальних закладах. Основною метою LEGO-конструювання є розвиток творчих здібностей у процесі ігрової та конструкторської діяльності, збагачення творчого досвіду дітей дошкільного віку. Дошкільнята вчаться грати, створювати конструкції, досліджувати їх і водночас отримувати ідеї щодо облаштування світу людей, природи та предметів, аналізувати інформацію, робити висновки та працювати в команді [12].

Конструювання LEGO допомагає дітям реалізовувати свої ідеї, захоплено будувати, фантазувати та бачити готовий результат своїх творінь. Коротше кажучи, LEGO-конструювання заохочує розвиток уяви, креативності та інтелекту, а також сприяє позитивній адаптації до нового середовища [12].

Ще одним ефективним засобом активізації мислення і творчих задатків слугує конструювання за моделями, схемами, кресленнями, планом, зразком, по пам'яті [15].

Діапазон використання LEGO-конструкторів з точки зору конструктивної, ігрової та адаптивної цінності для дітей дошкільного віку досить широкий. Він широко використовується на заняттях по дизайну і вирішує наступні завдання: розвиває розумові (інтелектуальні) процеси (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, логічне мислення, пам'ять і т.д.); розвиває сенсорні здібності (експресію, сприйняття, сенсорику); розвиває креативність (діти висловлюють свої творчі ідеї і розвивають свої навички); розвиває впевненість в собі, контроль емоцій, вміння перемагати і програвати, почуття власної сили, вміння ставити цілі і досягати їх; розвиває незалежність, вміння працювати в команді.

Розвитку уяви сприяє конструювання за планом на певну тему. У процесі конструювання діти проявляють свою творчість, відштовхуючись від наявних уявлень про об'єкт, створюючи нові образи, уточнюючи та вдосконалюючи конструкцію. Конструктивна діяльність вимагає від дитини високого рівня концентрації та уваги. Вдумливість, певна послідовність і творчий підхід до роботи необхідні перед початком виготовлення виробів. У процесі рукоділля у дітей дошкільного віку розвивається вміння творчо завершувати роботу, контролювати свою діяльність і отримувати якісний результат [17].

Збирання LEGO-конструктурів як конструктивна діяльність включає у себе використання іграшкових блоків для створення різних будівель, фігурок, машин та іншого. Збирання LEGO сприяє розвитку творчих, логічних і просторових навичок у дітей, а також вдосконаленню навичок концентрації, уваги та моторики. В процесі збирання LEGO діти навчаються вирішувати завдання, моделювати свої ідеї і розвивати критичне мислення. Крім того, ця діяльність сприяє розвитку соціальних навичок, так як діти можуть спілкуватися та працювати в групах під час спільного збирання LEGO.

Процес адаптації до умов дошкільного закладу передбачає навчання конструктивної діяльності, що можливо лише за умови правильно організованої та проведеної підготовчої роботи. Тому дошкільнятам спочатку потрібно дати можливість ознайомитися з деталями, виконуючи прості, короткочасні завдання. Це розвиватиме їхню спостережливість і уточнюватиме знання про форму предметів та їхніх частин, відмінності та схожість, особливості та індивідуальні характеристики [16].

Під час конструктивної діяльності людина має можливість використовувати свою уяву, творчість та інноваційні здібності. Вона вчиться шукати нестандартні рішення, розвивати логічне мислення, уміння працювати в команді, а також розглядати проблему з різних боків, знаходячи найкраще рішення.

Дошкільний вік є сприятливим для розвитку креативності та здатності до творчості. Діти цього віку здатні створювати нові малюнки, конструкції, образи та фантазії, що характеризуються оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю. Загалом для дітей дошкільного віку характерні позитивне ставлення, допитливість, постійне розпитування дорослих, сильна мотивація, добре розвинена уява, наполегливість, спонтанність, пов'язана з цікавістю, винахідливість, здатність контролювати поведінку за допомогою волі та вміння долати труднощі [2].

Тому в процесі підготовки майбутніх вихователів до керівництва творчою художньо-конструктивною діяльністю дітей дошкільного віку необхідно максимально розкрити творчий потенціал вихованців шляхом створення відповідного творчого середовища в процесі засвоєння навчальної дисципліни. Це пов'язано з тим, що такий досвід набувається роками практичної роботи. Однак, основи творчої художньо-конструктивної діяльності мають бути сформовані ще в процесі навчання у вищих навчальних закладах, під час проходження студентами практик та самостійної діяльності. З цією метою можна потрібно активізувати постійну діяльність майбутніх педагогів шляхом включення до змісту професійної освіти завдань, спрямованих на

формування творчого мислення. Особливо це стосується сфери творчого застосування знань і вмінь студентів у педагогічному моделюванні фрагментів освітнього процесу в ЗДО.

Загальна компетентність педагогів допомагає їм у художньо-конструктивну діяльність з дітьми дошкільного віку, а саме:

- Комунікативна компетентність – комунікабельність, доброзичливість;
- Інтелектуальна (розумова) – творчі пізнавальні здібності, розуміння та усвідомлення;
- Перцептивні компетенції (професійна увага, педагогічна інтуїція, емпатія) – здатність розуміти внутрішній світ дитини, відчувати емоційно-сміслові відтінки у творчій взаємодії (наприклад, вміння спостерігати, розуміти і відчувати емоції дитини, розуміти мотиви поведінки)
- Організаційна компетентність – здатність керувати творчою діяльністю дитини та впливати на неї;
- Емоційна стійкість – наявність самоконтролю та самодисципліни, самоаналізу.
- Динамічність – вміння цілеспрямовано впливати на дітей та логічно їх переконувати;
- Вміння бачити позитивні сторони дитини (оптимістичне прогнозування) та довіряти їй найкращим якостям;

Одним з найбільш ефективних засобів розвитку креативності у дошкільнят є художньо-творча діяльність. Художні та творчі заняття проходять в невимушеній обстановці і створюють позитивний настрій. Взагалі перед педагогами стоять такі завдання: зацікавити і показати, що ви можете малювати світ за допомогою різних видів образотворчої діяльності. На заняттях з малювання вчитель може використовувати різні методи навчання і техніки, які по-різному відповідають його цілям і завданням. В основі візуальної освіти

лежать традиційні техніки малювання, які найчастіше використовуються для формування навичок образотворчої діяльності.

Як стверджує Л. Дабіжа, дитина повинна усвідомлювати сам процес зображення, добирати необхідні матеріали, виразні засоби, техніки для створення виразнішого художнього образу. Наприклад, «безхмарне небо» (техніка заливки); «небо з хмаринками» (малювання восковою свічкою, канцелярським клеєм); «дощове небо» (техніка малювання по вологому); «сонячне небо» (техніка малювання зубною щіткою і тканиною); «засніжене небо» (техніка малювання зубною пастою) [8 с. 69]. Так, у дитини більш ефективно розвиватиметься уява, самостійність та інтерес до образотворчої діяльності.

Малювання як конструктивна діяльність включає в себе вміння створювати нові об'єкти та способи їх представлення за допомогою малюнків, схем, діаграм та інше. У процесі малювання дитина дошкільного віку використовує свою уяву, сприйняття форм, простору, кольорів, текстур і створює візуальне відображення своїх ідей, концепцій, планів та проектів. Це дозволяє бачити об'єкти в тривимірному просторі, аналізувати їх структуру, взаємозв'язки та взаємодіють упродовж процесу створення.

Малювання як конструктивна діяльність також розвиває творчість, абстрактне мислення, увагу до деталей, спостережливість та критичне мислення.

Таким чином, малювання як конструктивна діяльність відіграє важливу роль у розвитку творчих та аналітичних навичок, сприяє вирішенню проектних задач та спрощенню процесу комунікації. Слід зазначити, що мета малювання неминуче впливає на характер його виконання. Відомо, що кожна дитина, яка добре малює, буде любити малювати. Малювання олівцями та пензлями вимагає набуття високого рівня техніки малювання, навичок, знань і прийомів роботи. Відсутність таких знань і навичок може швидко відвернути дітей від малювання. Це пов'язано з тим, що в результаті їхніх зусиль малюнки можуть

бути неточними або не відповідати прагненню дитини отримати зображення, близьке до її задуму або того, що вона насправді мала намір намалювати.

Важливо, щоб педагоги створювали нові ситуації, щоб діти могли, з одного боку, застосовувати раніше засвоєні види діяльності, навички та вміння, а з іншого – шукати нові рішення та творчі підходи.

Повертаючись до питання формування у дітей старшого дошкільного віку нових уявлень про техніки та засоби малювання, слід зазначити, що можливість експериментування на заняттях є важливим чинником формування творчого мислення. Діти старшого дошкільного віку схильні наслідувати запропоновані зразки, але нетрадиційні техніки малювання допомагають уникнути цього. Педагоги показують, як працювати з нетрадиційними матеріалами, а не з готовими зразками, що сприяє вихованню спонтанності та розвитку індивідуальності кожної дитини [6 с. 5].

При використанні нетрадиційних технік можна використовувати такі матеріали, як дитяча література, музика, народні казки та ігри. Ці матеріали можуть допомогти розвинути уяву під час малювання. Крім того, ці матеріали роблять малювання доступним, змістовним і корисним.

Таким чином, нетрадиційні техніки малювання можна використовувати вже з двох років. Однак починати вдосконалювати потрібно ці техніки слід з п'яти років.

Саме в дошкільному віці у дітей слід починати розвивати здатність вирішувати творчі завдання і розвивати творче мислення. Дійсно, природна художня діяльність для дітей дошкільного віку – це хороша основа для формування вміння вирішувати творчі завдання. До числа видів технік, які найбільш ефективно впливають на розвиток нестереотипного мислення, відносяться нетрадиційні техніки малювання.

Дійсно, конструктивна діяльність сприяє формуванню розумової гнучкості, критичного мислення, творчого потенціалу і проблемного мислення.

Вона також розвиває важливі навички, такі як спостережливість, точність, впевненість у собі та синтетичне мислення.

Отже, конструктивна діяльність сприяє розвитку креативності, оскільки вона дає можливість розкрити потенціал уяви і творчого мислення, розвинути вміння думати нестандартно, шукати нові рішення і використовувати інноваційні підходи для вирішення проблем.

Підсумовуючи, можемо сказати, що конструктивна діяльність на дошкільняті впливає на їхній розвиток у різних аспектах:

1. Розвиток моторики: В процесі конструктивної діяльності діти використовують руки і пальці для будівництва, складання і з'єднання різних елементів. Це допомагає їм тренувати свої м'язи, покращувати дрібну моторику, координацію рухів і сприяє розвитку грамотної посадки руки при письмі.

2. Розвиток когнітивних навичок: Під час конструктивної діяльності діти мають подумати про те, які елементи потрібні для створення об'єкту, як їх використати і як вони взаємодіють між собою. Вони вчаться уявляти і планувати свої дії, а також розвивають просторове мислення, логіку і причинно-наслідковість.

3. Розвиток творчості і уяви: Конструктивна діяльність дозволяє дітям реалізувати свої ідеї, фантазувати і творити щось нове. Вони можуть експериментувати з різними формами, кольорами, текстурами і створювати власні унікальні споруди.

4. Соціальний розвиток: Конструктивна діяльність часто відбувається в групі, що сприяє спільній співпраці, спілкуванню, вирішенню конфліктів і розвитку соціальних навичок. Діти вчаться ділитися ресурсами, працювати разом, обмінюватися ідеями і взаємодіяти з іншими дітьми.

5. Розвиток мовлення: Під час конструктивної діяльності діти надають назви і обговорюють свої споруди, пояснюють свої дії і виконують інструкції. Вони розвивають словниковий запас, вчаться використовувати нові слова,

розуміти і використовувати поняття, а також тренують свій артикуляційний апарат.

Таким чином, конструктивна діяльність має комплексний вплив на розвиток дитини, сприяючи її фізичному, когнітивному, творчому, соціальному та мовленнєвому розвитку.

1.4 Обґрунтування педагогічних умов розвитку креативності у ЗДО

Спрямованість дошкільного закладу та школи на формування репродуктивної активності учнів часто призводить до того, що більшість дітей, які освоїли зміст навчальної програми не можуть використовувати в повній мірі знання, отримані в дошкільному закладі чи школі, для вирішення проблемних життєвих ситуацій.

У житті завдання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в школі повинна вирішуватися шляхом розробки науково-обґрунтованих методів, програм і моделей. Соціальний попит на творчих особистостей знаходить відображення в законодавчих актах з питання освіти, що відзначають перспективи формування унікальної, неповторної особистості.

Останні десятиліття характеризуються значним підвищенням уваги до розвитку творчих здібностей дошкільнят, що, безумовно, позначилося на активізації педагогічного пошуку як в науці, так і в практиці дошкільної освіти. Креативність дитини в педагогічних і психологічних дослідженнях вивчалася в рамках тієї діяльності, в якій вона проявлялася і розвивалася. Таким чином, спосіб формування креативності, винахідливості і креативності визначається деталями діяльності, в якій вони формуються і розкриваються.

На основі теоретичної розвідки завданням в цьому підрозділі є визначення поняття та опис педагогічних умов розвитку креативності у дітей дошкільного віку різними засобами.

Взагалі в різноманітних енциклопедії під педагогічними умовами розуміють ситуації в навчально-виховному процесі, які сприяють або, навпаки, перешкоджають їх досягненню. У філософській науці категорія «умови» трактується як: обстановка, в якій існують і не можуть існувати речі і явища, без якої вони не можуть існувати; середовище, в якому щось відбувається; це ті обставини, за яких слід діяти.

З психологічної точки зору, діти дошкільного віку найкраще підходять для розвитку творчих здібностей, бо на цьому етапі вони допитливі та мають велике бажання цікатися чимось новим.

В.О. Моляко переконаний в тому, що сьогодні, а тим більше – завтра, саме творча, естетично збагачена особистість у змозі розв'язувати як щоденні виробничі, так і масштабні завдання, які забезпечуватимуть не просто виживання, а прогрес нації, здатної зайняти у співдружності народів достойне місце, створити кожному своєму громадянину повноцінне економічне і культурне життя [20].

Проблема розвитку креативності у молодших школярів зачіпає величезний спектр проблем, пов'язаних з феноменом розвитку особистості. Аналізуючи ми дізнаємось, що креативність і творча активність - це взаємопов'язані поняття. Творча діяльність є основою, передумовою для розвитку креативності, метою особистісного розвитку. В освітньому процесі творча діяльність учня виступає як навчальна творча або творчо-пізнавальна діяльність, організована викладачем. Дійсно, розвиток креативності пов'язано зі створенням нових і оригінальних продуктів в процесі навчальної та творчої діяльності.

Креативність – одна з основних рис характеру дошкільника. Для неї характерні активна позиція, підготовка спонтанних рішень, допитливість до процесів, ситуацій, результатів своєї діяльності, стабільна мотивація до досягнень, здатність розвивати уяву. О. Кононко вважає, що «першочерговими компонентами творчого процесу є прояви первинного, інтуїтивного, непередбачуваного, спонтанного, імпульсивного та несвідомого; вторинними

компонентами - прояви логічного, рефлексивного, довільного, вмотивованого та свідомого. Об'єднання природного і набутого дитиною протягом життя є основою для розвитку і збагачення творчого потенціалу дитини» [13 с. 3].

Психолог Понасенкова С.В. вважає, що для розвитку креативності необхідні такі умови: не обмежувати свободу поведінки; застосовувати форми, методи та прийоми для розвитку креативного мислення; створити умови, щоб наслідувати творчі взаємовідносини [33, с. 25].

Одним із способів вирішення проблеми підвищення пізнавальної активності та розвитку творчих здібностей є використання творчих ігор та вправ у навчальному процесі. Навіть рутинну фізичну вправу можна перетворити на те, що спонукає до творчого мислення [18].

Вихователі задоволені результатами своєї діяльності, прагнуть проявити себе знову і знову, генерують багато ідей для самовираження (швидкість), показують, наскільки широко вони можуть мислити (гнучкість), планують свою діяльність, вносять зміни в технологію і дизайн продукту (оригінальність) і вчать реалізовувати свої плани (розробленість).

Освітні умови розглядаються як один із компонентів освітньої системи, що відображає цілісність освітнього, матеріального і просторового середовища, яке впливає на особистісний і процесуальний аспекти цієї системи та гарантує її ефективність.

Взагалі в дошкільному закладі повинні бути створені сприятливі умови для всебічного розвитку учнів, розкриття їх схильностей і здібностей. Узагальнення результатів аналізу багатьох джерел дозволило визначити педагогічні умови, сприятливі для розвитку креативності у дошкільнят.

Серед внутрішніх умов є такі: психофізіологічні активи (розвиток мови, наочно-образного мислення, образних схем, логічного мислення, розвиток достатнього рівня творчої уяви, довільної уваги, фантазії і смислової пам'яті); соціальні активи (підготовка до впливів дорослих; засвоєння норм і правил

поведінки; оволодіння методами навчання, пізнання навколишнього світу); інтелектуальний, практичний, емоційний досвід.

Зовнішні умови характеризуються такими: створенням творчого освітнього середовища в класі для діяльності молодших школярів; систематичним використанням вчителями інтерактивних, пошукових і дослідницьких методів навчання; творчим вихованням; сім'єю.

Таким чином, було виокремлено основні педагогічні умови, що забезпечують продуктивний розвиток творчої уяви дитини старшого дошкільного віку в контексті її підготовки до навчання в школі:

1. Скоординована підтримка розвитку творчої уяви дитини у тісному взаємозв'язку з іншими творчими здібностями та естетичним досвідом, на основі інтеграції естетичного, гуманітарного та суспільно-наукового знання у предметному змісті занять.

2. Використання системи навчально-творчих задач відкритого типу, тренінгів, ділових ігор, творчих проєктів, що стимулюють прояв творчої уяви.

3. Організація спільної творчої діяльності, діалогічної взаємодії дітей, вихователів, учителів і батьків, спрямованих на формування цілісної особистості майбутнього першокласника, комплексне посилення його комунікативних і творчих можливостей через мотиваційну, когнітивно-креативну, операційну, ціннісно-сміслову підготовку та рефлексію [19].

При виділенні умов, що сприяють розвитку креативності, дослідники акцентують увагу на таких аспектах, як:

- діалогічна взаємодія (співтворчість, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, спільна діяльність дорослих і дітей);

- соціальне підкріплення (позитивне ставлення педагогів до творчої діяльності і креативних проявів дитини, створення сприятливої доброзичливої атмосфери, психологічного клімату свободи, атмосфери дозволеності, відкритості, гри і спонтанності, заохочення оригінальних ідей, схвалення

проявів творчої ініціативи, підтримування творчих ідей, створення ситуацій успіху, вміння дати мудру педагогічну оцінку тощо);

- наявність зразка креативної поведінки дорослого, як початок творчої взаємодії з дітьми, що створює творче середовище, яке сприяє їх творчій активності;

- створення ситуацій емоційної включеності дитини у творчий процес, встановлення емоційного контакту;

- відсутність регламентованої активності, відсутність перешкод щодо спонтанності та ініціативи, свобода вибору;

- залежність від способів організації педагогічного процесу, методів навчання, розробка спеціальних навчальних програм розвитку, конструювання змісту з урахуванням проблемності, варіативності, особистої значущості для дитини [24].

Для розвитку у дошкільнят творчої уяви, дивергентного мислення та інших якостей креативності в ході експериментальної роботи використовувалися різноманітні методи прийому активізації творчості. Ми проаналізували наступні прийом і методи, що успішно застосовуються у процесі розвивальних занять із дітьми старшого дошкільного віку, зокрема:

- метод спроб та помилок (це означає, що вихователь пропонує дитині дошкільного віку одне рішення. Він пробує той чи інший варіант кілька разів, поки не знайде рішення);

- методи активізації відбору варіантів, які охоплюють велику галузь можливих рішень у порівнянні з методом проб і помилок;

- прийом образного порівняння (аналогії), коли якийсь складний процес або явище порівнюється з більш простим і зрозумілим;

- метод мозкового штурму (це метод, коли один або кілька учасників виконують завдання, генеруючи максимальну кількість ідей, від найпростіших

до найабсурдніших. Найкращі ідеї потім відбираються, допрацьовуються та реалізуються);

- метод асоціацій (полягає в активізації та використанні асоціативного мислення людини для генерування нових ідей та пропозицій шляхом порівняння досліджуваного явища, процесу чи об'єкта з іншими більш-менш схожими явищами, процесами чи об'єктами);

- ідеальний кінцевий результат (ІКР);

- метод фокальних об'єктів - (МФО);

- метод каталогу;

- прийоми вирішення протиріч: поділ суперечливих властивостей у просторі, поділ суперечливих властивостей у часі тощо;

- моделювання навколишнього світу (моделювання навколишнього світу – це процес створення математичної або комп'ютерної моделі, яка відображає фізичний або соціальний світ. Це може включати моделювання природних систем, таких як клімат, екосистеми, геологічні формації, або соціальних систем, таких як економіка, політика, поведінка людей. Моделі можуть бути використані для прогнозування подій та явищ, тестування гіпотез, розробки нових технологій або оптимізації процесів. Вони задаються різними математичними або комп'ютерними алгоритмами, що дозволяють враховувати різноманітні фактори, взаємодіючи між собою) [24].

В. Кудрявцев, М. Веракса підкреслюють необхідність у розвитку креативності дитини орієнтуватися на властивості особистості, спиратися на природні здібності конкретної дитини, розвивати цілісну сукупність особистісних якостей через креативне середовище. Насичене різноманітними матеріалами для творчості, збагачене можливостями для творчого самовираження і комунікації таке середовище здатне, за умови правильної організації, розбудити, активізувати внутрішні сили і можливості, розкрити приховані здібності, спираючись на сильні сторони особистості [25 с. 202].

Педагогічними умовами формування креативності у дітей старшого дошкільного віку є достатній рівень зацікавленості дитини у вирішенні творчих завдань, ціннісне ставлення до творчого процесу, творчий характер діяльності, який не тільки проголошується, а й практикується в сім'ї, проблеми в освітньому просторі. Цінності творчого процесу, творчого характеру діяльності, які не тільки проголошуються, а й практикуються в сім'ї, та проблеми в освітньому просторі.

Система виховних впливів, спрямованих на формування креативності, реалізується на заняттях в ігровій діяльності, комунікативній діяльності, предметно-перетворювальній (трудовій) діяльності, навчальній діяльності та самостійній художній діяльності. Тематика занять має відповідати актуальному рівню розвитку дитини, а завдання – бути знайомими дитині, але створювати проблемні ситуації для творчого розв'язання.

Як вважають В. Маршинська та Г. Орлова, важливими елементами для розвитку творчої особистості дітей дошкільного віку є наявність сприятливого психологічного клімату (атмосфера схвалення, поваги та свободи) в дошкільному закладі та вдома, обладнання та матеріалів, необхідних для творчості, соціально-емоційні чинники (відчуття захищеності та безпеки) та розвивально-інтелектуальні чинники (творчі завдання). Дотримання педагогами програмних завдань з творчого розвитку дітей дошкільного віку та прояв власного творчого потенціалу і педагогічної майстерності сприяють комплексному вирішенню проблеми розвитку творчої особистості дітей дошкільного віку [19 с. 363-372].

У сучасній освіті особлива увага приділяється інтегрованому підходу до організації освітнього процесу в ЗДО. Інтегрована система занять не перевантажує дітей, забезпечує ігровий час, підтримує фізичне, психічне та соціальне здоров'я і сприяє цілісному розвитку дітей дошкільного віку.

Інтеграція – це глибша форма взаємозв'язку, взаємопроникнення різних розділів виховання та освіти дітей дошкільного віку [8].

На думку І. Ушакова [45], інтеграція охоплює всі види художньо-творчої діяльності й різноманітні ігри:

— дидактичні, рухливі, ігри-драматизації, сюжетно-рольові;

— образотворчу, художньо-мовленнєву, музичну діяльність.

Для інтегрованих занять характерний вихід на творчо продуктивну діяльність: малювання різними матеріалами (при цьому дошкільнята спираються на отримані ними раніше враження), ручна праця: виготовлення іграшок, ліплення з пластиліну, робота з тестом, твір пісень, маленьких історій, оповідань на тему, танцювальні, музично-ігрові, інструментальні імпровізації, творче експериментування [27].

Другою умовою після інтеграції є розвиваюче предметно-просторове середовище (РППС) – це система матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст розвитку його духовного та фізичного вигляду [11].

Створення РППС є теоретичною основою діяльнісно-вікового системного підходу і ґрунтується на сучасних уявленнях про суб'єктну природу діяльності, її розвиток і значення для психічного та особистісного розвитку дітей з інвалідністю. Це природне середовище та об'єкти, парки та сквери, фізкультурно-оздоровчі споруди, предметно-ігрове середовище, дитячі об'єкти, предметно-ігрове середовище, дитячі бібліотеки, ігротеки та відеотеки, художньо-образотворче середовище, розвиток предметно-просторового середовища класу, комп'ютерні та ігрові комплекси.

Безумовно, обґрунтування педагогічних умов розвитку креативності у здобувачів освіти є:

1. Створення стимулюючої інноваційної навчально-пізнавальної середовища, яка сприяє активній та творчій діяльності здобувачів освіти. Навчання повинно

бути орієнтоване на розвиток творчих та критичних мислення, самостійності та відповідальності за власну освіту.

2. Використання інтерактивних методів та прийомів навчання, що спонукають до діалогу, співпраці, обміну ідеями та розвитку оригінальних рішень. Зокрема, проведення групових проєктів, дискусій, використання рольових ігор та драматизацій.

3. Підтримка індивідуальної мотивації та заохочення до творчого вираження своєї унікальності. Забезпечення можливості для самореалізації, експериментування та виявлення творчих здібностей.

4. Залучення до навчального процесу зовнішніх фахівців, артистів, винахідників тощо, які можуть надати додаткову підтримку та стимул для розвитку креативності.

5. Використання різноманітних художньо-творчих методик та технологій, таких як малювання, музика, танець, літературна творчість тощо, для розвитку здатностей до творчої самовиразності та пошуку нестандартних рішень.

6. Забезпечення можливості для регулярного рефлексування та самоаналізу власної творчої діяльності, сприяння розвитку рефлексивної компетентності та вміння оцінювати свої досягнення.

7. Формування позитивного емоційного ставлення до творчості та саморозвитку, стимулювання інтересу до пошуку нового та невідомого.

Таким чином, обґрунтування та реалізація цих педагогічних умов забезпечать створення сприятливих умов для розвитку креативності у здобувачів освіти та сприяють їхньому творчому потенціалу.

Висновки до розділу 1

Розділ I "Теоретичні основи розвитку креативності дітей дошкільного віку в конструктивній діяльності" висвітлив різні аспекти теоретичних підходів до розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку через конструктивну діяльність. Здійснено аналіз сучасних педагогічних концепцій, психологічних теорій та експериментальних досліджень, що стосуються розвитку креативності у цьому віковому періоді.

Виокремлено ключові аспекти впливу конструктивної діяльності на формування творчих здібностей у дітей. Детально розглянуто важливі компоненти, такі як розвиток мислення, уваги, моторики та пізнавальних процесів в контексті конструктивних завдань. З'ясовано, що конструктивна діяльність стимулює творчість, сприяє розвитку креативних навичок та формує важливі психологічні аспекти особистості у дітей дошкільного віку.

Також обговорено вплив педагогічного середовища на розвиток креативності в контексті конструктивної діяльності. Аналізуючи різноманітні методи та підходи, висвітлені в літературі, доведено, що успішна реалізація конструктивних завдань потребує від педагога не лише знань теорії, але й вміння створювати стимулююче та підтримуюче середовище для розвитку творчих здібностей.

У висновках до цього розділу можна зазначити, що теоретичні основи розвитку креативності у дітей дошкільного віку через конструктивну діяльність визначаються взаємодією багатьох факторів, таких як біологічні, соціальні та педагогічні. Поглиблений аналіз літератури та наявних досліджень надає підстави для впевненості, що конструктивна діяльність може ефективно сприяти розвитку креативності у дітей дошкільного віку, що має важливе значення для їхнього загального розвитку та успішного входження в сучасне суспільство.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНСТРУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Програма та методика дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку

Найактивніше креативність розвивається у віці від 5 до 7 років, оскільки з'являються сприятливі умови для творчого мислення, закладаються основи особистісних якостей, активно розвиваються процеси уяви та створюються нові мотиви діяльності. Розвиток креативності має кілька аспектів. Це створення відповідних умов для цілеспрямованої освітньої діяльності; основні напрямки і завдання з розвитку мислення, уяви та пізнавальних інтересів; діагностичні та навчальні методи і прийоми; використання специфічних продуктивних видів дитячої діяльності.

З метою експериментального вивчення досліджуваного явища у дітей 5 -7 року життя та визначення рівня його розвитку у контексті конструктивної діяльності як одного із основних засобів формування означеної властивості малюків нами було проведено констатувальний експеримент.

В ході констатувального експерименту розв'язувався такий комплекс завдань:

1. Уточнювалися критерії, показники та компоненти оцінки креативності до сліджуваних.
2. Розроблялася методика дослідження.
3. Визначалися та описувалися рівні сформованості креативності у дітей 5-7 років.
4. Розроблялися методичні рекомендації для педагогів щодо розвитку креативності засобами конструктивної діяльності.

Дослідження проводилося упродовж 2023-2024 рр. У ЗДО №16 «Оленка» у м. Ніжин в дослідженні взяли участь 29 дітей старшого дошкільного віку.

Згідно першого завдання дослідження уточнювали критерії та показники, за якими оцінювалася креативність як базова якість особистості. У таблиці 2.1 їх конкретизовано

Таблиця 2.1. Критерії та показники оцінки рівнів розвитку у досліджуваних 5-7 років креативності

<i>Критерії та показники</i>	<i>Характеристика</i>
Ефективність розв'язання проблем	Спроможність дитини давати нестандартні рішення на основі своїх думок і ідей
Новаторство	Здатність дитини мислити творчо і пропонувати нові ідеї, які додають щось нове і корисне
Гнучкість мислення	Здатність дитини швидко адаптуватися до змінних умов і знаходити рішення, які вимагають розгалуженого мислення
Оригінальність	Здатність дитини висловлювати свої думки та ідеї унікальним способом, використовуючи виразність та нестандартність
Творчість в уяві	Здатність дитини вільно маніпулювати ідеями та концепціями, відтворюючи їх у власній уяві

В ході експериментальної роботи визначено структурні компоненти креативності, до яких віднесено:

- *когнітивний компонент*: це психологічні процеси і ментальні здібності, які сприяють творчому мисленню і генерації нових ідей. Цей компонент

включає різні когнітивні процеси, такі як уявлення, асоціація, аналіз і синтез, а також гнучкість мислення і здатність до розробки альтернативних рішень. Усі ці когнітивні процеси і здібності разом утворюють когнітивний компонент креативності і допомагають розширити межі традиційного мислення та генерувати нові ідеї та рішення.

-емоційно-ціннісний компонент: включає в себе особистісні характеристики, які впливають на творчий потенціал особи і сприяють його розвитку. Цей компонент визначає, як людина сприймає світ, що вона вважає важливим і які цінності вона втілює у своїх творчих проєктах. Емоційний компонент креативності включає в себе такі аспекти: емоційна відкритість, інтелектуальна емоційна свідомість, емоційна стабільність, емпатія. Всі ці аспекти включаються в процес розвитку креативності і можуть бути сприяють підвищенню творчого потенціалу особи.

-поведінковий компонент: це сукупність індивідуальних характеристик та особливостей, які сприяють розвитку та виявленню креативних здібностей у людини. Цей компонент включає в себе такі риси, як: гнучкість мислення; толерантність до невизначеності; відкритість для нових ідей та досвідів; самооцінка та самоконтроль: здатність реалістично оцінювати власні можливості та досягнення, а також контролювати свою діяльність для досягнення кращих результатів; допитливість та критичне мислення.

Згідно з другим завданням розроблено діагностичну методіку дослідження. Методи добирались відповідно визначених вище компонентів

Методи до когнітивного компонента: метод бесіди, метод спостереження, метод інтерв'ю, методи кількісної та якісної обробки результатів

Методи до емоційно-ціннісного компонента: методика діагностики універсальних творчих здібностей для дітей 5-7 років (В. Синельников, В. Кудрявцев), процедура експертних оцінок.

Методи до поведінкового компонента: метод «Побудуй свій мрійний будинок», за допомогою цього методу вивчалися реальні уміння та навички проявляти креативність.

Програма та методика дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку є важливим інструментом у розвитку цінних навичок та якостей у дітей, що впливають на їх майбутнє навчання та життєвий успіх. Вона допомагає розкрити та розвинути потенціал кожної дитини в галузі творчості та інноваційності.

Отже, дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності може включати наступні кроки:

1. Визначення цілей та завдань дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності.
2. Розробка плану дослідження, включаючи методи, інструменти та процедури збору даних.
3. Організація групи дітей старшого дошкільного віку для проведення дослідження.
4. Збір даних про креативність дітей в конструктивній діяльності, використовуючи спостереження, спільну діяльність, інтерв'ю та анкетування.
5. Аналіз та інтерпретація зібраних даних для визначення рівня креативності дітей та виявлення особливостей їх конструктивної діяльності.
6. Опис та аналіз результатів дослідження для підготовки звіту та рекомендацій щодо розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності.
7. Проведення обговорення результатів дослідження з батьками, вихователями та іншими зацікавленими сторонами.
8. Розробка та впровадження методик, програм та рекомендацій щодо стимулювання креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності.

Схематична постановка дослідницького питання вимагала дотримання логіки та етапів емпіричного дослідження. Отже, перший етап - підготовчий, на якому досліджуються конкретні операційні компоненти комплексної методології вивчення креативних здібностей: методика діагностики універсальних творчих здібностей для дітей 5 – 7 років (В. Синельников, В. Кудрявцев), процедура експертних оцінок, метод бесіди, спостереження, метод інтерв'ю, метод «Побудуй свій мрійний будинок», методи кількісної й якісної обробки результатів. Розглянемо ці діагностичні елементи та їх характеристики детальніше в контексті дослідження креативності у дітей 5-7 років, основні характеристики та умови організації конструктивної діяльності в практичній діяльності вихователів.

Таким чином, однією з методик виявлення креативності дітей старшого дошкільного віку є **методика діагностики універсальних творчих здібностей для дітей 5–7 років**, що складається з чотирьох діагностичних завдань. Це дозволяє сформуванню рівня реалістичності дитячої уяви, здатність бачити ціле, а не частини, надситуативність і трансформаційний характер творчих рішень, здатність до експериментування.

Дійсно, креативність дітей 5-7 років вивчається за такими критеріями: загальні інтелектуальні здібності, що вимірюються інтересом до інтелектуальної діяльності; здатність до схематизації образів об'єктів, що вимірюється оригінальністю, гнучкістю і рухливістю; оригінальність мислення.

Один з методів дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності – це **метод «Побудуй свій мрійний будинок»**. Для проведення цього дослідження потрібно надати дітям різні будівельні матеріали (наприклад, конструктори, кубики), картинки будинків, а також прапори, декорації і різновиди паперу. Дітям буде пропонуватись побудувати свій мрійний будинок, використовуючи надані матеріали. До цього завдання можна також додати певні обмеження або додаткові критерії, наприклад, дизайн будинку має бути унікальним або відображати їхні уявлення про майбутнє. Після того, як діти закінчили будувати свої будинки, можна провести

спеціальну групову дискусію, де діти можуть пояснити і представити свої ідеї, розкрити свою уяву про мрійний будинок. Це дає можливість дослідникам і вихователям більш глибоко розуміти мислення, творчість та фантазію дітей.

Одним з особливостей **спостереження** для дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності є акцентування уваги на їхньому рівні творчих здібностей та умінь. Важливо враховувати, що креативність є індивідуальною характеристикою кожної дитини, тому спостерігачам необхідно бути гнучкими у визначенні критеріїв оцінки творчого процесу. Під час спостереження, слід звертати увагу на такі аспекти: самоздатність (спостерігати, наскільки дитина самостійно розв'язує завдання та приймає рішення. Важливо також відмітити, як вона оцінює свої досягнення); творче мислення (увагу слід зосередити на здатності дитини думати нестандартно, знайти нетрадиційні рішення, створювати нові поєднання та експериментувати в процесі конструктивної діяльності); винахідливість (спостерігати, наскільки дитина може винаходити та застосовувати нові ідеї, рішення та підходи до вирішення завдань); емоційна відповідь: важливо спостерігати за емоціями, які викликає конструктивна діяльність у дитини. Її емоційна реакція може свідчити про рівень задоволення від творчого процесу; процес творчості (спостерігати за послідовністю дій дитини в процесі конструктивної діяльності, висловлюваннями та коментарями, що вказують на її творчий процес); співпраця та комунікація (важливо враховувати її здатність співпрацювати з іншими дітьми або дорослими, обговорювати свої ідеї та думки).

При спостереженні необхідно забезпечити комфортні умови для дитини під час дослідження та створити атмосферу підтримки та ненав'язливої мотивації.

Особливості **інтерв'ю** для дослідження креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності:

1. Використання відкритих запитань: Питання повинні бути загальними і збуджувати думки та фантазію дітей. Наприклад, "Як ти можеш використати ці кубики, щоб створити щось нове та цікаве?"

2. Стимулювання творчості: Інтерв'юер повинен давати можливість дітям висловлювати свої ідеї та думки без страху перед критикою. Важливо підтримувати їх і надихати на подальші винаходи.

3. Використання демонстраційного матеріалу: Забезпечення дітей різноманітними конструкційними матеріалами, які сприяють розвитку креативності. Можна показати дітям приклади конструкцій та запропонувати їм спробувати щось подібне.

4. Застосування уявних ситуацій: Запитання можна поставити в контексті вигаданих ситуацій, де діти можуть продемонструвати свою креативність, наприклад, "Як ти можеш використати цей блок для побудови космічного корабля?"

5. Спостереження і комунікація: Важливо спостерігати за дітьми під час конструктивної діяльності і спілкуватися з ними, задаючи додаткові запитання або дізнаватися більше про їхні думки та мотивацію.

6. Занурення в творчий процес: Дати дітям можливість взаємодіяти з матеріалами, експериментувати та упевнитися, що їхні ідеї та думки важливі. Варто попросити дітей розкрити свої процеси думок та розповісти про свої рішення.

Використання цих особливостей допоможе отримати більш глибоке розуміння креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності та сприятиме подальшому розвитку їхнього творчого потенціалу.

Наш методологічний підхід до *кількісно-якісного аналізу* результатів дослідження має узагальнюючу функцію, спрямовану на співвіднесення даних, отриманих за допомогою різних методик, і складання висновків про особливості виховання дітей 5-7 років в розділі опису дослідження. Далі порівняємо статистичні методи розрахунку відсотків з наявною теоретичною

інформацією (якісний аналіз). Тому дана методика спрямована на вивчення творчості дітей 5-7 років через конструктивну діяльність.

Другий етап – емпіричне дослідження. Наше дослідження проводилося у м. Київ у закладі дошкільної освіти № 368. Вибірка досліджуваних становила: 42 осіб – діти 5 – 7 років, які відвідують у ЗДО старшу групу; 11 вихователів, працюючих у експериментальній дошкільній установі на старших групах. Загальна чисельність вибірки становить 84 осіб дітей та дорослих.

Третій етап – обробка та аналіз результатів дослідження. Результати дослідження креативності дітей 5-7 років та характеристика конструктивної діяльності як чинника її формування розглядаються як розвиток специфічних здібностей дітей – дошкільнят.

Основними критеріями методики є: загальні розумові здібності як показник інтересу до інтелектуальної діяльності; невербальна креативність як показник оригінальності мислення; навички графічної виразності як показник оригінальності, гнучкості та мобільності. Переходимо до аналізу результатів, отриманих шляхом збору емпіричних даних і проведення узагальнень шляхом розрахунків і узагальнень.

2.2. Характеристика рівнів сформованості креативності досліджуваних 5-7 років засобами конструктивної діяльності

Розглянемо отриманий показник загальних розумових здібностей дітей 5-7 років: інтерес до розумової діяльності. Ці дані свідчать про схильність дітей старшого дошкільного віку до різноманітних видів інтелектуальної діяльності. Показник аналізується за рівнем його виконання у дітей, серед яких: високий рівень - 200-300 балів, середній рівень - 100-200 балів - середній рівень, 0-100 - низький рівень. Показники загальної розумової здатності малюків представлено у таблиці 2.1. у вигляді %.

Таблиця 2.1. Рівні загальної розумової здатності дітей старшого дошкільного віку

Вибірка досліджуваних	Рівні загальної розумової здатності (у відсотках)		
	Високий	Середній	Низький
Експериментальна група (n = 29)	12,6	59	28,4
Контрольна група (n = 29)	15,9	53,4	30,7

У таблиці 2.1 представлені різні рівні розвитку загальних розумових здібностей дітей 5-7 років. Найбільше досліджуваних із середніми компонентами інтелекту, за ними йдуть суб'єкти із середнім рівнем. Найменша кількість дітей має високий рівень інтелектуальної власності. Отже, в експериментальній групі високий рівень загальноосвітніх здібностей мають 12,6% дітей, середній – 59% дошкільнят, нижчий – 28,4%. У контрольній групі розміщення показників схоже, але з невеликими відмінностями: 15,9% для дітей з вищим рівнем, 53,4% для середнього і 30,7% для дітей з нижчим рівнем. Як бачимо, за цим критерієм та його показниками креативність дітей переважно середня: близько 50%. Однак, як ми бачимо, в окремих закладах є значна кількість дітей 5-7 років з нижчим рівнем розвитку.

Тепер розглянемо показники оригінальності мислення дітей 5-7 років. Тому при набранні дитиною балів від 6 до 10 – це високий рівень оригінальності мислення, від 4 до 5 – середній рівень риси, а від 3 балів і нижче – низький рівень оригінальності мислення. Ми якісно проаналізували дані, перевели у відсотки та помістили в таблицю 2.2 відповідно до рекомендованих рівнів.

Таблиця 2.2. Рівні оригінальності мислення дітей 5 -7 років

Групи	Рівні розвитку оригінальності мислення
-------	--

вибірки	Високий	Середній	Низький
Експериментальна група (29 особи)	6	32	62
Контрольна група (29 особи)	2,8	32	65,2

У таблиці 2.2. Наведено показники оригінальності мислення дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі та контрольній групі. При цьому чітко видно, що дітей із низькою оригінальністю найбільше, а з високою — найменше. При цьому кількість дітей із низьким рівнем оригінальності значно перевищувала кількість дітей із високим або середнім рівнем оригінальності.

Розглянемо тепер показники оригінальності, гнучкості та мобільності за методикою діагностики універсальних творчих здібностей (В. Синельников, В. Кудрявцев), методом спостереження, методом бесіди та методикою «Побудуй будинок своєї мрії» для дітей віком 5-7 років, для дітей учасників констатувальної частини дослідження. Зокрема, отримані показники вважаються низьким рівнем, якщо оригінальність становить 0-2 бали, гнучкість - 1-2 бали, швидкість - 0-9 балів; середнім рівнем - 2-6 балів, гнучкість - 3-4 бали, швидкість - 10-13 балів; і високим рівнем - 7 і більше балів, гнучкість - 5 і більше балів, швидкість - 14 і більше балів. Отримані показники є типовими для вибірок, сформованих в експериментальній та контрольній групах, і представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. Рівні неординарності, гнучкості та мобільності креативності дітей 5 - 7 років життя

Групи вибірки	Групи дітей із різними рівнями неординарності, гнучкості, мобільності

	Високий	Середній	Низький
Експериментальна група (29 особи)	6	32	62
Контрольна група (29 особи)	2,8	32	65,2
Експериментальна група (29 особи)	15	32	53
Контрольна група (29 особи)	15	32	53
Експериментальна група (29 особи)	24	32	44
Контрольна група (29 особи)	24	32	44

У таблиці 2.3 наведено показники неординарності, гнучкості та творчої мобільності дітей старшого дошкільного віку. За всіма показниками спостерігаються схожі тенденції. Найбільша кількість старших дошкільників характеризується низьким рівнем розвитку, тоді як дещо більша кількість старших дошкільників характеризується середнім рівнем розвитку за інтерв'ю та за спостереженням. Крім того, високий показник мобільності відзначається щодо оригінальності та гнучкості. Найнижчі значення виявлено за показником оригінальності творчих здібностей.

Найважливішими показниками розвитку розумових здібностей дітей є: загальна розумова працездатність, оригінальність, гнучкість і рухливість мислення в конструктивній діяльності. Всі показники свідчать про недостатній

рівень розвитку цього феномену у дітей 5-7 років. Загальна тенденція показників досліджуваної характеристики полягає в тому, що найбільша кількість дітей має низькі або в кращому випадку середні показники. Так, найвищі показники цього феномену за мобільністю, а найнижчі - за оригінальністю.

На основі вивчених показників критеріїв розвитку креативності та проявів цих показників у поведінці дітей та художній діяльності нами було здійснено розподіл дітей за рівнями сформованості вказаної властивості, що представлено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнями розвитку у них креативності у відсотках

Прояви у конструктивній діяльності креативності старших дошкільнят	Рівні розвитку креативності	
Діти беруть участь у різноманітних інтелектуальних видах діяльності та виявляють інтерес до творчої роботи. Вони легко створюють образи, розуміють і аналізують уявні ситуації з точки зору вирішення проблем і викликів, проявляють гнучкість і швидкість у конструктивній діяльності.	Високий рівень	
	ЕГ	КГ
	13	13,4
Діти зацікавлені у спільній конструктивній діяльності з однолітками. Однак їм важко генерувати ідеї та пропонувати оригінальні рішення проблем. Тому дітей більше цікавить процес, ніж результат гри. Їм важко проявити оригінальність у конструктивній діяльності.	Низький рівень	
	ЕГ	КГ
	51	44,6

У таблиці 2.4 наведено характеристики креативності в конструктивній діяльності дітей 5-7 років за рівнями розвитку; у другому стовпчику - відсоткове співвідношення дітей контрольної групи та експериментальної групи за рівнями. Як бачимо, у старшій групі небагато дітей мають високий рівень креативності у конструктивній поведінці (13% та 13,4% відповідно). Водночас у контрольній групі та експериментальній групі найбільша частка дітей з низьким рівнем розвитку (44,6% та 51% відповідно). Знову ж таки, в експериментальній групі більше дітей мають низький рівень розвитку креативності, що проявляється в конструктивній діяльності.

Таким чином, за критеріями розвитку креативності в учасників дослідження загальні розумові характеристики більшою мірою характеризуються середнім рівнем сформованості, найменшою кількістю дітей з високим рівнем розвитку розумових характеристик і, водночас, значною кількістю дітей старшого дошкільного віку з низьким рівнем розвитку розумових здібностей. За показниками оригінальності, гнучкості та рухливості в групах середнього дошкільного віку найбільше дітей з низьким рівнем розвитку, тоді як у групах старшого дошкільного віку дещо більше дітей із середнім рівнем розвитку та найбільше дітей з низьким рівнем розвитку за даними бесід та спостережень.

2.3. Методичні рекомендації педагогам з розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку

Мотивація творчості формується в ранньому дитинстві і пов'язана з переживанням і прийняттям власних неадекватних потреб. Мотивація до доцільного мислення також формується в ранньому дитинстві і пов'язана з необхідністю реально діяти. Таким чином, мікросередовище може перешкоджати або сприяти розвитку мотивації та креативності. Критерії креативності визначаються певними особливостями інтелектуальної діяльності, це: оригінальність (статистична дефіцитність), усвідомленість (наприклад, незвичні способи використання певних речей), трансформація (ступінь

перетворення вихідного матеріалу, що базується на подоланні традиційних обмежень) та асоціація (формування єдності та узгодженості елементів досвіду, що дозволяє висловити нові ідеї в лаконічній формі).

Отже, сформулюємо методичні рекомендації для педагогів з розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку. Вони можуть включати такі елементи:

1. Створення стимулюючого середовища: педагог повинен забезпечити наявність різноманітних інтерактивних іграшок, матеріалів, засобів та обладнання, що стимулюють уяву, творчість та експериментацію.

2. Організація творчих занять: педагог може проводити заняття, спрямовані на розвиток конкретних аспектів креативності, таких як малювання, моделювання з пластиліну, складання пазлів, конструювання тощо.

3. Стимулювання самостійності та відкритості: педагог повинен виховувати в дітей бажання самостійно досліджувати і відкривати нове, поширювати їх границі уяви та творчості, сприяти розвитку їхніх особистих інтересів.

Взагалі стимулювання самостійності та відкритості в конструктивній діяльності може відбуватися за допомогою наступних методів: створення умов для самостійного вирішення завдань (це може бути досягнуто шляхом надання дітям вільної вибору задач, постановки і розв'язання яких вони можуть виконати самостійно. Такі завдання повинні бути достатньо складними, але досяжними для дітей застосування відкритих питань та проблем (замість того, щоб надавати готові відповіді, вихователі можуть ставити відкриті питання, які вимагають від дітей самостійного дослідження та пошуку рішень. Це сприяє розвитку критичного мислення, творчого підходу та відкритості до нових ідей). Також важливо давати дітям позитивний фідбек за їхню самостійність та здатність відкрито висловлювати свої думки та ідеї. Це підтримує їхню мотивацію та стимулює подальший розвиток цих навичок.

Безумовно, спільне вирішення завдань і проблем сприяє розвитку самостійності та відкритості, оскільки в таких ситуаціях діти мають висловлювати свої думки та ідеї, обговорювати їх з іншими та приймати спільні рішення. Також вихователі повинні демонструвати віру у можливість своїх дошкільнят до самостійного мислення, пошуку рішень та обґрунтування своїх думок. Важливо підтримувати позитивну самооцінку дітей і надавати їм можливість виявляти свої таланти та інтереси.

4. Розвиток комунікативних навичок: педагог може організовувати комунікативні ігри, рольові ігри, колективні проекти, які сприяють розвитку дитячої творчості в співпраці з іншими дітьми.

5. Використання творчих методик: педагог може використовувати методики, спрямовані на розвиток креативних навичок (наприклад, методика «мозковий штурм», методика «6 капелюшків думок», методика «інтерактивний навчальний проект»).

Мозковий штурм, або брейнстормінг, – це оперативний метод вирішення проблем, заснований на стимулюванні творчої активності, в якому учасників дискусії просять запропонувати якомога більше варіантів вирішення певної проблеми, не уникаючи навіть найгеніальніших рішень. Його основними рисами є максимізація кількості ідей та повна заборона критики на ранній стадії [10].

Методика «мозковий штурм» є особливою тим, що вона сприяє колективному розв'язанню проблем і генерації нових ідей. У цій методиці кожен учасник групи має можливість внести свої думки і пропозиції, що розширює спектр можливих рішень. Важливою рисою цього методу є пошук альтернативних шляхів розв'язання проблеми, а не обмеження себе одним рішенням. Методика «мозковий штурм» може застосовуватися в різних галузях та допомагає залучити креативний потенціал учасників групи.

Методика «6 капелюшків думок» є особливою тим, що сприяє структуризації та організації думок, поглядів і роздумів людини. Цей підхід

розглядає шість різних кольорів капелюшків, кожен з яких символізує різні напрямки мислення.

1. Білий капелюшок - це об'єктивне, фактичне мислення, у якому людина фокусується на зборі і оцінці інформації.

2. Червоний капелюшок - це емоційне мислення, коли людина виражає свої переживання, емоції, інтуїтивність.

3. Чорний капелюшок - це критичне, негативне мислення, коли людина оцінює загрози, недоліки та ризики.

4. Жовтий капелюшок - це оптимістичне, позитивне мислення, коли людина виокремлює переваги, можливості та вигоди.

5. Зелений капелюшок - це творче, креативне мислення, яке дозволяє генерувати нові ідеї та варіанти розв'язків.

6. Синій капелюшок - це керівництво мисленням, планування, організація і контроль процесу думання.

До переваг методу «Шість капелюхів мислення» можна віднести наочність, простоту освоєння і застосування; вміння бачити ситуацію і розглянути її з декількох точок зору; крім того, даний метод дозволяє «видалити» своє его від мислення [30].

«Шість капелюхів» – ефективний засіб формування ключових компетенцій:

1) педагогічних/когнітивних: коли дитина аналізує поставлене перед нею завдання (на що вказує колір капелюха) і розробляє алгоритм його вирішення, з метою бути готовою до розв'язання проблеми;

2) технічних: коли успіх учня значною мірою залежить від чіткого дотримання інструкцій (наприклад, з «чорним» капелюхом - зосереджуватися лише на негативних, а не на позитивних моментах);

3) ціннісно-сміслових: спрямована на підготовку дітей до самоосвіти, коли вони здійснюють пошук інформації для знаходження необхідних їм матеріалів.

4) інформаційних: спрямована на формування та розвиток способів роботи з інформацією, включаючи вміння розпізнавати потребу в інформації, розробляти стратегії пошуку інформації, систематизувати, обробляти та відтворювати інформацію, інтегрувати наявну інформацію та створювати на її основі нові знання;

5) комунікативна компетентність, яка спрямована на підготовку дітей до соціальної взаємодії, що дозволяє їм взаємодіяти один з одним у групах і ввічливо відстоювати свою думку [5].

Методика «6 капелюшків думок» надає можливість враховувати різні аспекти мислення та дотримуватися систематичного підходу при аналізі ситуацій. Вона допомагає покращити якість думок, приймання рішень, розв'язання проблем та сприяє розвитку творчого мислення.

6. Формування та підтримка творчого мислення: педагог може проводити вправи та ігри, які сприяють розвитку інтуїтивного мислення, критичного мислення, гнучкості мислення та здатності до оригінальних рішень.

7. Стимулювання і похвала: педагог повинен активно заохочувати та похвалювати творчі досягнення дітей, створювати можливості для виступів та публічного представлення їхніх творчих робіт.

Таким чином, ці рекомендації можуть бути в доповненні до сучасних методик та підходів, спрямованих на розвиток креативності у дітей старшого дошкільного віку. Дійсно, вихователь може формувати та підтримувати творче мислення щодо конструктивної діяльності, наприклад поставивши перед дітьми завдання, вирішення яких потребує творчого мислення та конструктивного підходу. Це можуть бути завдання зі створення побутових конструкцій, моделювання або винахідництва. Також вихователь може поступово передавати дітям більшу самостійність у процесі конструктивної діяльності. Це дасть змогу

розвивати творчі здібності та вміння самотійно мислити і розраховувати свої конструкції. А ще важливо показувати, що помилки та невдачі є невід'ємною частиною творчого процесу і можуть слугувати важливою інформацією для подальшого розвитку.

Висновки до розділу II

Існує кілька аспектів розвитку креативності. Наприклад, створення відповідних умов для цілеспрямованої освітньої діяльності; основні напрямки та завдання для розвитку мислення, уяви та пізнавальних інтересів; діагностичні та тренінгові методи і прийоми; використання специфічних продуктивних видів дитячої діяльності. Програми та методики, що вивчають креативність у дітей старшого дошкільного віку, є важливими інструментами для розвитку цінних навичок і якостей, які впливають на подальше навчання та успіх у житті. Вони допомагають розкрити і розвинути потенціал кожної дитини у сфері творчості та інновацій.

Схематична постановка дослідницького питання вимагає дотримання логіки та етапів емпіричного дослідження, яке представлено трьома етапами. Перший етап – підготовчий, на якому здійснюється пошук конкретних операційних елементів комплексної методики дослідження творчих здібностей. Ця методика складається з методики діагностики універсальних творчих здібностей у дітей 5-7 років, процедури експертного оцінювання та емпіричних методів, таких як бесіда, спостереження та інтерв'ю, метод «Побудуй свій мрійний будинок», методи кількісної й якісної обробки результатів. Другий етап – емпіричне дослідження. Наше дослідження проводилося у м. Ніжин у закладі дошкільної освіти №16. Вибірка досліджуваних становила: 29 осіб – діти 5 – 7 років, які відвідують у ЗДО старшу групу; 4 вихователів, працюючих у експериментальній дошкільній установі на старших групах. Загальна чисельність вибірки становить 33 осіб дітей та дорослих. Третій етап – обробка та аналіз результатів дослідження. Отримані результати вивчення креативності дітей 5 – 7 років і характеристик конструктивної діяльності у якості чинника її формування нами було розглянуто у такій послідовності: розвиток означеної здатності вихованців старшої групи дошкільного закладу.

Найбільше досліджуваних із середнім рівнем розвитку інтелектуальних компонентів, за ними йдуть досліджувані із середнім рівнем розвитку

інтелектуальних компонентів. Найменша кількість дітей з високим рівнем інтелектуальних характеристик. Так, в експериментальній групі 12,6% дітей мають високий рівень загальних здібностей, 59% дошкільнят - середній рівень і 28,4% - низький рівень. У контрольній групі 15,9% мають високий рівень, 53,4% - середній рівень і 30,7% - низький рівень. Як бачимо, за цим критерієм та його показниками рівень креативності дітей переважно середній, близько 50%. Проте можна помітити, що є значна кількість дітей віком 5-7 років з низьким рівнем розвитку цієї риси. З таблиці також видно, що найбільша кількість дітей має низький рівень оригінальності, а найменша - високий рівень оригінальності. При цьому кількість дітей з низьким рівнем оригінальності значно перевищує кількість дітей з високим або середнім рівнем оригінальності. У таблиці також наведено показники оригінальності, гнучкості та творчої мобільності серед дітей старшого дошкільного віку. За всіма показниками спостерігаються схожі тенденції. Найбільша кількість старших дошкільників мають низький рівень розвитку, тоді як інтерв'ю та спостереження показують дещо більшу кількість старших дошкільників із середнім рівнем розвитку. Також спостерігається високий ступінь плинності за показниками оригінальності та гнучкості. Найнижче значення виявлено за показником оригінальності творчих здібностей. В іншій таблиці наведено характеристики креативності в конструктивній діяльності у дітей 5-7 років відповідно до рівня розвитку. У другому стовпчику показано співвідношення дітей у контрольній та експериментальній групах за рівнями. Як бачимо, у старшій групі небагато дітей мають високий рівень креативності в конструктивній поведінці (13% і 13,4% відповідно). Водночас у контрольній та експериментальній групах найбільша частка дітей з низьким рівнем розвитку (44,6% та 51% відповідно). Знову ж таки, в експериментальній групі більше дітей мають низький рівень креативності, що проявляється в конструктивній діяльності.

Висновки

Кваліфікаційна робота присвячена обґрунтуванню підходів щодо розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності»

Згідно *першого завдання дослідження* було присвячено темі розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності. У першому розділі ми розглядали теоретичні основи розвитку креативності дітей дошкільного віку в конструктивній діяльності. Так ми з'ясували, що в процесі конструктивної діяльності можуть бути сформовані такі конструктивні вміння, як вміння впізнавати і виділяти об'єкт (бачити важливе, тобто вміння абстрагуватися); вміння зібрати об'єкт з готових частин (синтезувати); вміння розчленувати, виділити складові частини (аналізувати); вміння видозмінювати об'єкт за заданими параметрами, отримуючи при цьому новий об'єкт із заданими властивостями.

У відповідності до *другого питання* теоретично обґрунтовано такі вміння формуються в різних видах конструктивної діяльності: при роботі з папером, природним матеріалом, деталями конструктора. Для дошкільнят конструктивна діяльність є засобом формування не тільки конструктивних умінь, але також засобом розвитку естетичних уявлень, художнього смаку, емоційного настрою.

У відповідності з *третьім завданням* на заняттях конструювання важливо звертати увагу дітей на практичну спрямованість створених продуктів. Вироби, виконані на заняттях в процесі конструювання, можуть стати подарунком або прикрасою для приміщень. У дошкільному навчальному закладі конструювання з паперу – це найбільш доступний для дошкільнят спосіб формування конструктивних умінь. В процесі конструювання з паперу дошкільнята освоюють нові техніки і технології роботи з папером, які згодом можна використовувати в самостійній діяльності. Конструювання з паперу розвиває творчість дошкільнят, підштовхує їх реалізувати свої фантазії в реальності. Дитина отримує можливість виконувати вироби не тільки за

зразком, показаним вихователем, а також за своїм власним задумом, спираючись на вміння, сформовані на заняттях.

У відповідності з *четвертим завданням* дослідницька робота була спрямована на пошук і вивчення педагогічних умов розвитку креативності у закладі дошкільної освіти. Практичне дослідження проводилося в старшій групі закладу дошкільної освіти №16 м. Ніжин. У групі займаються 29 дошкільнят, яких ми розділили на дві групи: експериментальну, з кількістю дітей в ній – 29 дітей і контрольну групу, в якій залишилося також 29 дошкільнят. Для визначення рівня сформованості констатуючих умінь дошкільнят на момент початку дослідження ми провели констатуючий експеримент, для якого вибрали відповідні методики (методики діагностики універсальних творчих здібностей у дітей 5-7 років); бесіда, спостереження та інтерв'ю, метод «Побудуй свій мрійний будинок», методи кількісної й якісної обробки результатів. За результатами, отриманими в ході проведення цих методик, ми провели вивчення явища креативності дітей 5 – 7 років та визначення рівня його розвитку у контексті конструктивної діяльності як одного із основних засобів формування означеної властивості у дітей контрольної та експериментальної груп.

У відповідності до *п'ятого завдання* аналіз показав, що у більшості дітей середній рівень розвитку інтелектуальних компонентів, а також є діти що мають середній рівень розвитку інтелектуальних компонентів. Найменша кількість дітей з високим рівнем інтелектуальних характеристик. Так, в експериментальній групі 12,6% дітей мають високий рівень загальних здібностей, 59% дошкільнят – середній рівень і 28,4% - низький рівень. У контрольній групі 15,9% мають високий рівень, 53,4% - середній рівень і 30,7% - низький рівень. Кількість дітей з високим рівнем креативності в конструктивній поведінці виявився досить невеликим (13% і 13,4% відповідно). У контрольній та експериментальній групах найбільша частка дітей з низьким рівнем розвитку (44,6% та 51% відповідно). В експериментальній групі більше дітей мають низький рівень креативності, що проявляється в конструктивній діяльності.

В магістерській роботі були сформульовані методичні рекомендації педагогам з розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку. Методичні рекомендації можуть включати такі елементи в конструктивній діяльності як:

1. Створення стимулюючого середовища;
2. Організація творчих занять;
3. Стимулювання самостійності та відкритості;
4. Розвиток комунікативних навичок;
5. Використання творчих методик;
6. Формування та підтримка творчого мислення;
7. Стимулювання і похвала.

Формування конструктивних умінь відбувається в різних видах конструктивної діяльності. Виключно дитячою діяльністю можна назвати конструювання з будівельного матеріалу і деталей конструкторів. Цей вид конструювання відображає інтереси дітей, відповідає їх здібностям і можливостям. Тому при використанні конструювання з будівельного матеріалу, відбувається особливо швидке вдосконалення навичок і умінь, розумового та естетичного розвитку дитини старшого дошкільного віку. Крім того, у дитини, вміло виконуючої конструктивну діяльність, відбувається швидкий розвиток креативності та творчого мислення, а також самостійності у процесі конструктивної діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрієвська В. В. Креативність [Текст] / В. В. Андрієвська; Гол. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України // Енциклопедія освіти. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 432.
2. Антонова О. Є. Концептуальні підходи до виділення ознак креативності / О. Є Антонова. // Креативна педагогіка ; Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця, 2014. Вип. 8. С. 59–67.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. К.: Видавництво, 2021.
4. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 140 с.
5. Біла І. Н. Особливості творчого конструювання в дошкільному віці / І. Н. Біла // Studia Humanitatis. 2017. №1. С. 10.
6. Бондар Л. LEGO-конструктор в освітньому процесі різновікової групи/ Л. Бондар, С. Гуцол // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. №2. С. 20.
7. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. О.В. Скрипченко, З.В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта. 2001. 416 с.
8. Войтенко О.В. Розвиток творчих здібностей школярів на уроках літератури / О.В. Войтенко // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. Харків : ХДПУ, 1997. С. 17–21.
9. Гноінська О. В. Демонстраційний матеріал. Скарби українського мистецтва. Харків : «Ранок», 2016. 16 с.

10. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
11. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів: Серія «Мистецтво». 2018. С. 66–70.
12. Дмитрієва Л. Креативні прийоми вироблення ідей / Л.М. Дмитрієва // Елітаріум : Центр дистанційного навчання, 2007. [Електронний ресурс]. URL: www.elitarium.ru.
13. Долина О., Низковська О. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі Дошкільне виховання №10, 2010, С. 7 – 15.
14. Дунаєва, О. М. (2008). Формування педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Вінниця.
15. Інтеграція LEGO-технології в адаптаційний процес дітей дошкільного віку. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/165_TiR_26.pdf.
16. Кононко О. Л. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі» / Олена Леонідівна Кононко // Дошкільне виховання. 2008. № 7. С. 3-7.
17. Кононко О.Л., Плохій З.П., Гончаренко А.М. [та ін.]. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». К.: Світич, 2009. 208 с.
18. Конструємо: граємо і вчимося Lego Dacta. Відділ ЛЕГО-педагогіки, ІНТ, 2007. Матеріали розвиваючого навчання дошкільнят. М., с. 37.
19. Конструємо: граємо і вчимося Lego Dacta. Відділ ЛЕГО-педагогіки, ІНТ, 2007. Матеріали розвиваючого навчання дошкільнят. М., с. 37.;

20. Лусс Т. В. Формування навичок конструктивно-ігрової діяльності у дітей за допомогою ЛЕГО. М.: Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2003, с. 104.
21. Крутій К. Компетентність і компетенції дошкільників. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2227-kompetentnst-kompetents-doshklniky> (дата звернення: 03.01.2023)
22. Кулачивська С.Є., Ладивір С.О. Я – дошкільник. Вікові та індивідуальні аспекти психологічного розвитку. Київ: Нора-Прінт, 2006. 108 с.
23. Лобода О. В. Креативність як основа психічного здоров'я особистості / О. В. Лобода. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/3_2010/16.pdf.
24. Лусс Т. В. Формування навичок конструктивно-ігрової діяльності у дітей за допомогою ЛЕГО. М.: Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2003, с. 104.
25. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посібник / С.Д. Максименко, В.О. Соловієнкою К.: МАУП, 2000. 256 с.
26. Маршицька В., Орлова Г. Теоретичні основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку / В.Маршицька, Г.Орлова // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей. 2015. Вип.19 (1). С. 363-372.
27. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. URL: <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/658/1/013.pdf>.
28. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В.О. Моляко // Обдарована дитина. 1998. №1. С 3-5; №2. С. 2-6; №3. С. 2-5.

29. Олексюк, М. В. (2013). Розвиток креативності у дітей молодшого шкільного віку на уроках музики. Актуальні питання мистецької педагогіки, 2, 78–81.
30. Особов І.П. Деякі аспекти вивчення креативності. Зарубіжний досвід ХХ століття в оцінці сучасних дослідників. URL: <http://human.snauka.ua>.
31. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів. URL: http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm.
32. Педагогічні умови розвитку креативності старших дошкільників. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/10811/1/%d0%86%d1%89%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9f%d0%be%d0%bb%d1%8c%d1%89%d0%b0.pdf>.
33. Понасенкова С.В. Обдаровані діти: формування та розвиток здібностей (психологічний аспект) // Проблеми виховання. 2003. №2. С.21-35.
34. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, спеціальність “Дошкільне виховання”. К.: Видавничий Дім „Слово”, 2004. 352с.
35. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Академвидав», 2004. 456 с.
36. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт”. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> (дата звернення : 03.01.2023)
37. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Масименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2021. 264 с.
38. Рибалка В. Р. Психологія розвитку творчої особистості: навч. посіб. К.: ІЗМН, 1996. 236 с.

39. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посіб. / В. А. Роменець. – [2-ге вид, доп.]. К. : Либідь, 2001. 288 с.
40. Савчин М. В. Вікова психологія: Навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
41. Скрипка Н.Г. Використання новітніх технологій в зображувальній діяльності Бібліотечка вихователя. 2005. № 5-6. С .49-51.
42. Сологуб, А. І. (2012). Профільна креативна освіта творчо обдарованих учнів. Креативна педагогіка, 6, 115–116.
43. Сухар В.Л. Конструювання в закладах дошкільної освіти. Молодший та середній вік. Харків: Ранок, 2018. 176 с.
44. Терещук А. Креативність як невід’ємний компонент інтелектуального розвитку особистості. URL: <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/?thesis=4254>.
45. Ушакова І. Інтеграція комплексу мистецтв у системі естетичного образу людини. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. (51)- 2012. С. 145 - 149.
46. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. К.: Абрис, 2002. 742 с.
47. Чепур О. Креативний розвиток дітей дошкільного віку / О.Чепур // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота. 2011. Вип. 23. С. 202-204.
48. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2005. 640 с.
49. Шевчук Н. Інтеграція LEGO-конструювання в освітній процес / Н. Шевчук // Палітра педагога. 2018. №6. С. 8.
50. Шикір Юлія. Метод «Шість капелюхів мислення»: історія, сутність, переваги / Юлія Шикір // Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць. Вип. 2 / за ред.

доц. В.В. Павленко. Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2020. 188 с. С.
162-167.

51. Я у Світі. Програма розвитку дитини віднародження до шести років /
О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова та ін.; наук. кер. О.Л.
Кононко. Київ: ТОВ “МЦФЕР-Україна”, 2019. 488 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Тест Е.П. Торренса "Закінчи малюнок"

Даний тест вперше запропонований американським психологом П. Торренсом в 1962 р. Тест призначений для діагностики креативності починаючи з дошкільного віку (5-6 років). Ускладнені варіанти можуть бути використані і в інших вікових групах (до 17-20 років). Головне завдання, яке ставив перед собою П. Торренс, – отримати модель творчих процесів, що відображає їх природну складність.

В основі цього методу лежить здатність до дивергентного мислення (Д. Гілфорд), до перетворень і створення асоціацій, здатність породжувати нові ідеї та розробляти їх.

Дванадцять тестів творчої продуктивності Торренса згруповані в вербальну, образотворчу і звукову батареї. Перша позначається як вербальне творче мислення, друга – образне творче мислення, третя – словесно-звукове творче мислення.

Тест творчого мислення П. Торренса припускає можливість різних варіантів і модифікацій. Останнім часом з'явилося безліч різних адаптованих модифікацій даного тесту (А. М. Матюшкін, Н. В. Шумакова, Е. І. Шелбанова, Н. П. Щербо, В. Н. Козленко, Е. Е. Тунік, А. Е. Симановский, Т. А. Баришева). Нижче наводиться «класичний варіант» тесту П. Торренса.

Підготовка до тестування

Перед пред'явленням тесту необхідно враховувати наступні аспекти роботи.

1. Тести не допускають ніяких змін і доповнень. Навіть невеликі «імпровізації» в інструкціях вимагають повторної стандартизації та валідації тесту. Не слід також збільшувати час виконання тесту, так як нормативні дані, представлені в керівництві, відповідають зазначеному ліміту часу.

2. Під час тестування необхідно створити сприятливу емоційну атмосферу. Вживання слів «тест», «перевірка», «іспит» необхідно уникати, так як тривожна, напружена обстановка блокує свободу творчих проявів.

Тестування проходить у формі захоплюючої гри, цікавих завдань, в обстановці заохочення уяви, допитливості дітей, стимулювання пошуку альтернативних відповідей.

3. Оптимальний розмір групи – 15-35 досліджуваних. Для молодших дітей розмір груп слід зменшити до 10-15 осіб, а для дошкільнят переважно індивідуальне тестування.

4. Час виконання фігурної форми тесту – 30 хвилин. Враховуючи підготовку, читання інструкцій, можливі питання, необхідно для тестування відвести 45 хвилин.

5. Якщо інструкція викличе запитання дітей, треба відповісти на них повторенням інструкції, але більш зрозумілими для них словами. Необхідно уникати прикладів і ілюстрацій можливих відповідей-зразків. Це призводить до зменшення оригінальності і в деяких випадках – кількості відповідей.

Завдання № 1 [Образотворче творче мислення](#)

Завдання №2 [Вербальне творче мислення](#)

Завдання № 3 [Словесно-звукове творче мислення](#)

Обробка експериментальних даних

Характеристика основних показників творчого мислення

1. Легкість (швидкість) – кількісний показник, що відображає здатність до породження великої кількості ідей (асоціацій, образів). Вимірюється числом результатів.

2. Гнучкість – відображає здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до інших, використовувати різні стратегії вирішення. Вимірюється числом категорій.

Категорії:

світ природи;

тваринний світ;

людина;

механічне;

символічне;

декоративні елементи;
видове (місто, будинок, шосе, двір);
мистецтво;
динамічні явища.

3. Оригінальність – характеризує здатність до висування ідей, відмінних від очевидних, нормативних. Вимірюється кількістю неординарних відповідей, образів, ідей.

4. Розробленість (ретельність, деталізація образів) – фіксує здатність до винахідництва, конструктивної діяльності. Вимірюється кількістю істотних і несуттєвих деталей при розробці основної ідеї.

При обробці експериментальних даних необхідно мати на увазі, що причини низьких і високих показників по всіх когнітивних параметрах креативності можуть бути різними. Так, низькі показники за фактором «швидкість» можуть бути пов'язані з високою деталізацією, розробленістю ідей. Високі показники по даному фактору можуть свідчити про імпульсивність або поверховість мислення. Низькі показники за фактором «гнучкість» свідчать про ригідність мислення або низьку інформованість, слабку мотивацію. Надзвичайно високі показники мають «негативний відтінок» і можуть свідчити про нездатність до єдиної лінії в мисленні. Високий коефіцієнт оригінальності іноді спостерігається при психічних і невротичних розладах. Тому при обробці емпіричних даних істотним є не тільки кількісний результат (бали), а й причини цього результату.

Оцінка виконання завдання «Закінчи малюнок»

Швидкість. Цей показник визначається підрахунком числа завершених фігур. Максимальний бал дорівнює 10.

Гнучкість. Цей показник визначається числом різних категорій відповідей. Для визначення категорій можуть використовуватися як самі малюнки, так і їх назви (що іноді не збігається).

Оригінальність і ретельність розробки оцінюється аналогічно обробці завдання субтеста 1.

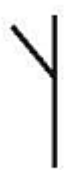
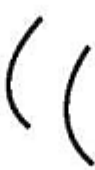

Проводиться аналогічно першим двом технологіям.

Додаткові преміальні бали за оригінальність ідеї. Такі бали даються:

1. За нестандартність мислення і відхилення від загальноприйнятого, яке проявляється в об'єднанні кількох вихідних повторюваних фігур (пар паралельних ліній) в єдиний малюнок. П. Торренс відносить це до проявів високого рівня творчих здібностей. Такі діти бачать можливості там, де вони приховані від інших.

У зв'язку з цим необхідно присуджувати додаткові бали за об'єднання в блоки вихідних фігур: об'єднання двох пар ліній – 2 бали; трьох – п'яти пар – 5 балів, шести – десяти пар – 10 балів, одинадцяти – п'ятнадцяти пар – 15 балів, більше п'ятнадцяти пар – 20 балів.

Ці преміальні бали додаються до загальної суми балів за оригінальність по всьому третьому завданню.

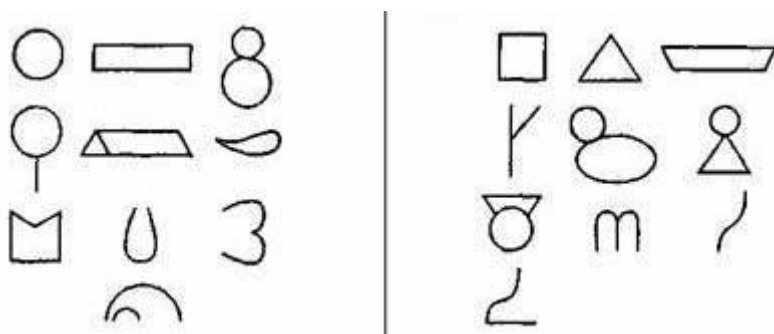
ДОДАТОК Б

Методика О.М. Дяченко "Домальовування фігур" - для оцінки рівня розвитку творчої уяви дітей

Методика спрямована на визначення рівня розвитку уяви, здатності створювати оригінальні образи.

Як матеріал використовується один комплект карток (із двох запропонованих), на кожній з яких намальована одна фігурка невизначеної форми. Усього в кожному наборі по 10 карток.

Розроблено два рівнозначних комплекти таких фігурок.

Під час одного обстеження пропонується будь-який із цих комплектів, інший може бути використаний під час повторного обстеження або через рік.

Перед обстеженням експериментатор говорить дитині: «Зараз ти будеш домальовувати чарівні фігурки. Чарівні вони тому, що кожен фігурку можна домалювати так, що вийде якась картинка, будь-яка, яка ти захочеш».

Дитині дають простий олівець і картку з фігуркою. Після того, як дитина домалювала фігурку, його запитують: «Що в тебе вийшло?» Відповідь дитини фіксується.

Потім послідовно (по одній) пред'являються інші картки з фігурками.

Якщо дитина не зрозуміла завдання, то дорослий може на першій фігурці показати кілька варіантів домальовування.

Для оцінки рівня виконання завдання для кожної дитини підраховується коефіцієнт оригінальності (Кор): кількість неповторюваних зображень. Однаковими вважаються зображення, у яких фігура для домальовування перетворюється в той самий елемент. Наприклад, перетворення й квадрата, і

трикутника в екран телевізора вважається повторенням, і обоє ці зображення не зараховуються дитині.

Потім порівнюють зображення, створені кожним з дітей обстежуваної групи на підставі однієї й тієї ж фігурки для домальовування. Якщо двоє дітей перетворюють квадрат в екран телевізора, то цей малюнок не зараховується жодному із цих дітей.

Таким чином, Кор дорівнює кількості малюнків, що не повторюються (по характері використання заданої фігурки) у самої дитини й ні в кого з дітей групи. Найкраще зіставляти результати 20-25 дітей.

Низький рівень виконання завдання – Кор менше середнього по групі на 2 і більше бали. Середній рівень – Кор дорівнює середньому по групі або на 1 бал вище або нижче середнього. Високий рівень – Кор вище за середнє по групі на 2 і більше бали.

Поряд з кількісною обробкою результатів можлива якісна характеристика рівнів виконання завдання.

Можна виділити наступні рівні:

При низькому рівні діти фактично не приймають завдання: вони або малюють поруч із заданою фігуркою щось своє, або дають безпредметні зображення («такий візерунок»).

Іноді ці діти (для 1-2 фігурок) можуть намалювати предметний схематичний малюнок з використанням заданої фігурки. У цьому випадку малюнки, як правило, примітивні, шаблоніві схеми.

При середньому рівні діти домальовують більшість фігурок, однак всі малюнки схематичні, без деталей. Завжди є малюнки, що повторюються самою дитиною або іншими дітьми групи. При високому рівні діти дають схематичні, іноді деталізовані, але, як правило, оригінальні малюнки (не повторюваною самою дитиною або іншими дітьми групи). Запропонована для домальовування фігурка є звичайно центральним елементом малюнка.